

24 APR 1947

શ્રી સમાતન ધર્મો વિજયતેતરમ્ ॥

પશુમહાસભાનું સંમેલન

ધર્મ એવ હતો હતો । ધર્મો રક્ષતિ રક્ષિતઃ ॥

સ્વે સ્વે કર્મણ્યભિરતઃ સંસિદ્ધિં લભતે નરઃ ॥

આહાર નિદ્રા મય મૈથુનંચ, સામાન્યમેતત્

શુભિર્નરાણામ્ ।

ધર્મો હિતેષામધિકો વિશેષો, ધર્મેણહીનાઃ

પશુભિઃ સમાનાઃ ॥

પશુઓ તથા મનુષ્યોને-ખેરાક, નિદ્રા, મય અને સ્ત્રી-સમાગમ એ સમાનજ છે. તથાપિ મનુષ્યોમાં ધર્મ જ એક વિશેષ વસ્તુ છે કે:-જેના વડે તેઓ પશુઓથી શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. પરંતુ જે મનુષ્યો ધર્મથી રક્ષિત છે, તેઓ પશુ સમાન જ છે.

સંશોધક તથા પ્રકાશક :

શ્રી જીવરેશ્વરાશ્રિત કાર્યાલય

ઘીકાંટા-નવતાડની પોળ, મહાદેવસળો ખાંચી-અમદાવાદ

કિંમત ચાર આના

શ્રી જવરેશ્વરાશ્રિત કાર્યાલયનાં ધ્યેયો ॥

૧. શ્રી સનાતન વેદધર્મના પ્રચાર કરવો.
૨. શ્રી સનાતન ધર્મના સાહિત્યનો બહોળો પ્રચાર થાય, તેવી યોજના કરવી.
૩. શ્રી ગિર્વાણુ ભાષાનો પ્રચાર થાય તેવી યોજના કરવી.
૪. દરેક દિવસ વર્ણના બાળકોને પટકર્મથી બુદ્ધિતા કરવા પુરુષાર્થ કરવો.
૫. પટકર્મ, સનાતનધર્મ, અને સંસ્કૃતને લગતાં સાહિત્યો.

પ્રતિ યોગ્ય અધિકારી જનોને વિના મુદ્દે
વહેંચવા ઉદ્દેશતા દર્શાવી છે.

પ્રસિદ્ધકર્તા-માર્કેન્ડરાય ચુનીલાલ રાવળ. ધીકાંટા—નવતાડની
પોળ-મહાદેવવાળો ખાંચો, અમદાવાદ.
શ્રી વીરવિજય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં મગનભાઈ છોટાભાઈ દેસાઈએ
છાપી. શ્રી ભક્તિમાર્ગ કાર્યાલય, ઠે. સલાપોસ ફોસરોડ—અમદાવાદ.

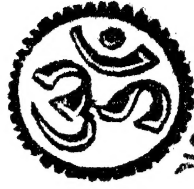
ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગૂજરાતી કોમ્પ્યુટર વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૫૬૭૯ કિંમત ૦-૪-૦

ગ્રંથનામ પશુપતિસલાનું સંમેલન

વર્ગીક ૬-:૬

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ

“સ્વધર્મધુરંધર” સદૈવ સ્વધર્મ પાલક શ્રી
જામરેશ્વરાશ્રિત કાર્યાલયના સદૈવ હિતાચિન્તક:—

પરમ સન્માન વિભૂષિત
શ્રીમાન્ વિજયશંકર ડાહ્યાશંકર ત્રિપાઠી.
વીરમગામ.

श्री स्वधर्म स्वकर्तव्यनिष्ठ सनातन धर्मप्रेमी,
श्री जलरेश्वराश्रित धार्यालयना दितायन्तकः—

परम सन्माननीय
श्रीमान् अमृतलाल शिवलालभाई परीष्.
वढवाणु सीटी.

॥ श्री जबरेश्वरः प्रसन्नोऽस्तु ॥

शिवतनय वरिष्ठं, सर्व कल्याण भूर्तिम् ;
परशु कमल हस्तं, शो बितं मो द के न ।
अङ्गु कुसुममाला, व्या ल ञ क्षो द रं य;
भम हृदय निवासं, श्री गणेशं नमामि ॥१॥

शांतं पद्मासनस्थं, शशिधरमुकुटं पंचवक्त्रं त्रिनेत्रं;
शूलं वज्रं च भङ्गं, परशुमलयद्दक्षिणांगे वहन्तं ।
नागं पाशं च धंठारवटमङ्गुतं सांकुशं वामभागे,
नानालंकारयुक्तं शुद्धस्फटिकनिभं पार्वतीशं नमामि ॥२॥

प्रार्थना (हरिगीत छंद)

બહુ પુણ્ય કરેા લાભથી, શુભદેહ માનવનો મળ્યો,
તોએ, અરે ! ભવ ચક્રનો, ફેરો નહિ એકે ટળ્યો,
લક્ષ્મી અને અધિકાર વધતાં, શું વધ્યું તે તો કહો,
શું સુધારો કે કુધારો, વધવાપણું નયને થહો,
હું કોણુ ને કયાં જન્મીયો, શું સ્વરૂપ મારું છે ખરું,
તેના સંબંધે વિચરી, જીવન વૃથા ન ફેડવો,
દુઃખ પ્રાપ્ત કરતાં સુખ મળે છે, નશ્તિ એ લક્ષે થહો,
વર્ણાશ્રમે વતી તમે, જીવનની શાંતિ કરો.

પ્રાર્થ - કથન

આધુનિક જમાનામાં ભૂમંડળની કેટલીક જાતિઓ ઉત્પત્તિને શિખરે પહોંચી ચુકી છે, જર્મનીની કળા કૌશલ્યે સંસારમાં આશ્ચર્ય-જનક મશીનોને તૈયાર કરી નાખ્યાં છે, અમેરિકાની ઉત્પત્તિ જોઈને સર્વ કોઈ આશ્ચર્ય પામી રહ્યું છે, તે સમયમાં કેટલાક ભારતીય અક્ષર જ્ઞાનીઓ બનાવટી ઉત્પત્તિનાં ગીતો ગાવા લાગ્યા છે. તેઓનું કહેવું એ છે કે, જ્યાંસુધી ભારતવર્ષમાંથી ધર્મમર્યાદાના સિદ્ધાંતો નાબુદ નહિ થાય, ત્યાં સુધી તે ઉત્પત્તિને શિખરે આવી શકશે નહિ. તેઓનું ધારવું એ છે કે ધર્મમર્યાદા વિવિધ જાતિઓમાં સંવર્ષ પેદા કરી જાતિઓને અંદર અંદર લડાવી મારે છે અને આ કારણને લઈ સર્વથી પ્રથમ ધર્મમર્યાદાઓના સિદ્ધાંતોનો નાશ કરવો જોઈએ. કેવી અભયબીની વાત છે કે, જે ધર્મમર્યાદા સંસારમાં પ્રાણીમાત્રની હિતૈષી તથા ઉત્પત્તિકારક છે; તે ધર્મસિદ્ધાંતો આજના ઉત્પત્તિ ચાહકોને શત્રુરૂપ લાગે છે; પણ ખરેખર ધર્મ એ સંસારની ઉત્પત્તિ તથા મોક્ષની પ્રાપ્તિ કરાવનાર, પ્રિય વસ્તુ છે. સંસારમાં કોઈને “આપ ધાર્મિક પુરૂષ છો” આમ કહેવાથી તે આનંદિત થઈ જાય છે અને “આપ અધર્મિ પુરૂષ છો” આમ કહેતાં જ કોપાયમાન થાય છે. આ બતાવી આપે છે કે સંસારમાં સર્વને ધાર્મિક બનવું ગમે છે, પણ સિદ્ધાંતોનું રક્ષણ કરવું ગમતું નથી.

હાલના કેટલાક નવશિક્ષિત બુદ્ધિમંતો જગતના કર્તા-ઇશ્વર હોવા છતાં તે ઇશ્વરને માનતા નથી. ઇશ્વરની બનાવેલી સૃષ્ટિને નિયમમાં રાખવા સારૂ બનાવેલા ઇશ્વરી કાયદારૂપ ધર્મશાસ્ત્રોને તેઓ સ્વીકારતા નથી, અને દુક્ત સ્વચ્છંદીપણે પશુજીવન ગાળવા તૈયાર થયેલા છે. તેઓને પ્રાચીન શાસ્ત્રીય લગ્નવિધિ-કે જેમાં અગ્નિને સાક્ષી તરીકે રાખીને,

પુરોહિતદ્વારા વેદમંત્રો બણી અગ્નિમાં હોમ અપાવીને કન્યાના માથાપાસે કન્યાનું દાન વરને અપાવતા હતાં, અને તે કન્યા જો દૈવવશાત વિધવા થાય તો પણ ફરીથી લગ્ન કરી શકતી નહતી, પણ જીંદગી સુધી બ્રહ્મચર્ય પાળી સંસાર સુખનો ત્યાગ કરી ઇશ્વરનું ભજન કરી જીંદગી ગુન્નરતી હતી, અને તેમાં જ તેઓ મોટું પુણ્ય માનતાં હતાં એટલે એક વખત પતિ-પત્નિ રૂપે જોડાયા પછી બીજા સાથેના સ્વીકારને આવોક અને પરલોકની ઉન્નતિમાધક સમજતા હતા, તેનાં સંતાનો અત્યારે સ્વતંત્રતાના નામે સ્વચ્છંદતા વધારતા ગયા છે અને તદ્દન ચતુષ્પાદ પશુની પ્રકૃતિ સ્વીકારી પૃથ્થ અને શીંગ વગરના-પશુ જીવન માળવા તત્પર થઈ રહ્યા છે.

વિશેષમાં શારિરીક તેમજ આધ્યાત્મિક ઉન્નતિદાયક-શૌચવિધિ, ભોજનવિધિ, સ્નાનવિધિ, પોશાકવિધિ, સ્પૃશ્યાસ્પૃશ્ય, બદ્યાબદ્ય વિચાર વગેરેના મૂખ્ય સિદ્ધાંતોના રહસ્યો તરફ લક્ષ્ય આપ્યા સિવાય ઉપરચોટીયું દષ્ટિજ્ઞાન મેળવી તેના આદર્શ સિદ્ધાંતોના ત્યાગ કરી અત્યારે તદ્દન પશુનુસ્ય રીતિ-નીતિને અનુસરી રહ્યા છે, કે જે ખરિણામે તેઓને અદ્વિપાયુષી બનાવવામાં કારણભૂત છે.

આજકાલ ઘણાખરા ભારતવાસીઓ પાશ્ચાત્ય શિક્ષાના ચક્રમાં પડીને ધર્મને તિલાંજલિ આપી રહ્યા છે. એવા અંગ્રેજોની નક્કર કરનાર બુદ્ધિમંતોને અમારી પ્રાર્થના છે કે તેઓ એકાંતમાં બેસીને એ વાતનો વિચાર કરે કે અમે મનુષ્યથી પશુ બની રહ્યા છીએ કે કેમ? અમારા પૂર્વજોના સ્વીકાર કરેલા સિદ્ધાંતો તે આ દેશને અધોગતિએ લઈ જનાર છે કે ઉન્નતિએ?

હાલના કેટલાક ભારતીય ઉન્નતિ ચાહક અગ્રગણ્યો ભારતની ઉન્નતિના ખરા સ્વરૂપમાં અજ્ઞાન રહી ખોટા રસ્તે પ્રયાસ કરી રહ્યા છે. તેઓ ધર્મના ઠોષપણ અંગ્રેજોને ઉન્નતિમાં આવશ્યક નહિ માનતાં માત્ર, પાશ્ચાત્ય સ્વચ્છંદાચારી રીતિને ઉન્નતિ સાધક સમજી તેનો

પ્રચાર કરી રહ્યા છે. આવા ઉન્નતિ ચાહકો ધર્મના ગમે તે અંગને ધર્મ માની બીજા ધર્મોગેને ધર્મથી જુદાં માને છે. જેવી રીતે આંધળાઓના ટાળામાં હાથીનું અંગ કે જે તેમના વ્યક્તિગત સ્પર્શમાં આવ્યું હોય તેવું જ તે આખા હાથીના સ્વરૂપને માને છે; પણ ખરી રીતે દરેક અંગો તેમ ઉપાંગો ભેગાં થવાથી જ આખો હાથી બને છે. તેવી જ રીતે ધર્મનાં દરેક અંગોની સમજ તથા તેના પુરેપુરા પાલનથી જ સત્ય ધર્મનું જ્ઞાન થાય છે. ધર્મનાં સત્ય, દયા, તપ વગેરે ત્રીસ અંગો છે કે જેના પાલનથી સંસારમાં શાંતિ, સુખ અને પ્રતિષ્ઠાદ્વારા મનુષ્યોની દિનપ્રતિદિન ઉન્નતિ તથા સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ થઈ અંતિમ મોક્ષ મળે છે.

આધુનિક સુધારકોની માન્યતા

અત્યારે પાશ્ચાત્ય રીતિનીતિના ચાહકોની દૃષ્ટિમાં તેા ભારતીય વેષને સંસારમાંથી ઉખાડી નાંખી કાટ, પેન્ટ, જુટ, હૅટ લગાડવી તે ધર્મરૂપ છે. ઘરના ભોજનનો ત્યાગ કરી હોટલમાં જઈ જીવવાને પોષવો તે તેમના ધર્મનું બીજું અંગ માને છે. કામળથી મળ સાફ કરવા તથા ઉભાઉભા મળમૂત્રને ત્યાગ કરવો તે તેમનું તૃતીય અંગ છે. ભારતવર્ષના રૂપેયા ભેગા કરી, પરદેશ લઈ જઈ, ખર્ચ કરવા તે તેઓની દૃષ્ટિમાં ધર્મનું ચોથું અંગ છે. ઉન્નતિનાં બનાવટી ગીત ગાઈ હિંદુ ધર્મને નાબુદ કરવો તે તેઓના ધર્મનું પંચમાર્ગ દેખાય છે. વર્ણાશ્રમની પદ્ધતિનું ઉચ્છેદન કરી હિન્દુઓને એક જાતિ કરવા, તે તેઓના ધર્મનું છઠું અંગ છે. આન્તરજાતિ તેમજ વિજાતીય વિવાહનો પ્રચાર કરવો તે તેઓના ધર્મનું સાતમું અંગ છે. દિનજનનિઓમાં વિધવા વિવાહનો પ્રચાર કરવો તે તેમનું અષ્ટમાંગ છે. આવી રીતે સર્વ પાશ્ચાત્ય રીતિનીતિના સુધારાના સિદ્ધાંતો ઉપર ધર્મભૂમિ ભારતની ઉન્નતિ સાધવા કાર્ય કરી રહ્યા છે.

ભારતીય ઉન્નતિ ઈચ્છનાર અગ્રગણ્યો જે ધર્મના એક એ

અંગોને ધર્માંગ ન કહેતા હોય તો તેઓને સમજાવી શકાય પણ નેઓ સ્વચ્છંદતાને જ સ્વતંત્રતા અથવા ઉન્નતિનું સ્વરૂપ સમજે છે; તેઓને ધર્માંગો સમજાવવાં તે અશક્ય છે. એક કવિએ કહ્યું છે કે:—

વાનરસ્ય સુરાપાનં મધ્યે વૃશ્ચિક દંશનમ્ ।

તન્મધ્યે ભૂતસંચારો યદ્વાતદ્વા ભવિષ્યતિ ॥

પ્રથમ તો વાંદરો પ્રકૃતિથી જ ચંચલ છે, અને તેને મદિરાપાન કરાવવામાં આવે એટલે તેની ચંચળતામાં વધારો થાય, આવી વૃદ્ધિગત ચંચળતામાં જો વાંદરાને વિંછી ડાંખ મારે એટલે ગજબની વાત થઈ, એટલામાં વળી ભૂત આવીને તેના શરીરમાં પ્રવેશ કરે એટલે ચંચળતાની સીમા ઉલ્લંઘનની—મર્યાદાની વાત જ શી ! તદનુસાર આ ઉન્નતિ ઇચ્છકો પ્રથમ પાશ્ચાત્ય શિક્ષણ લઈ તદનુસાર રહેણીકરણીથી તેઓ સમજી બેઠા છે કે અમારા પૂર્વજો અર્ધ જંગલી મનુષ્ય હતા, અમારા વેદ ગાડરીયા પ્રવાહનાં ગીત છે; અમે આ દેશના રહેનાર નથી પણ મધ્ય એશિયામાંથી ટોળાઓમાં વિખરાતા આવ્યા છીએ, આવા પાશ્ચાત્ય અનુકરણીય મનુષ્યો ભારતીય વેષ, ભાષા તથા સંસ્કૃતિનો દ્રવ્ય ન કરે તો બીજું શું કરે ! હોટલોમાં માંસ, મદિરા, પ્રભૃતિ, અભક્ષ્ય બોજન લેનાર અને દુરાચાર કરનારને ભારતીય આદર્શ સિદ્ધાંતો ક્યાંથી સમજાય.

સુધારકોની દૃષ્ટિમાં હોટલોમાં અભક્ષ્યાભક્ષ્ય લેવું, એક પત્નિ-વ્રતનો ભંગ, વિધવાવિવાહનો પ્રચાર; ઠાટ. ખુટ અને હેટથી સુસન્નિવૃત્ત બની ખાનપાન વ્યવહાર કરવો, વિષયવાસનાઓની દિનપ્રતિદિન વૃદ્ધિ કરવી, પોતાની વાણીમાં ધર્મ મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન કરી પરિણામે મનુષ્યોને પશુતુલ્ય બનાવવા એટલું જ તેમનું ઉન્નતિદાયક સાધન છે. વાસ્તવમાં આ કાર્યમાં ઠાઈપણ પ્રકારની યમનિયમાદિના પાલનની કઠિનાઈ નથી. પણ હિન્દુ ધર્મ આવા ગૃહસ્થને સ્વચ્છંદી, રાક્ષસી ગૃહસ્થ બણે છે. ધાર્મિક ગૃહસ્થની પ્રણાલિકા ઘણી કઠણ છે.

ધાર્મિક ભાવનાઓ

ભાવી જીવનના સુખ માટે દાન, યજ્ઞ વગેરે શુભ કર્મો આચરવાં. એક પત્નિદ્વારા ઋતુગામી રહી જીતેન્દ્રિય બનવું. ધાર્મિક, દાનવીર અને બળવાન સંતાન ઉત્પન્ન કરવાં, માતૃ, પિતૃ અને ગુરુ સેવાદિ આચરણો દ્વારાએ સંસારને ઉપદેશ કરવો. તેમજ “યસુધ્રેવ કુટુમ્બ-કર્મ” તદ્-નિયમાનુસાર સર્વ મનુષ્યોમાં પ્રેમની ભાગીરથી જોડેવરાવી અને સર્વને એકમતના બનાવી, ધર્મનું પાલન કરાવવું. વાસ્તવમાં આવા કઠિન ધર્મયુક્ત નિયમોને નીભાવવા એ જ ધર્મ વીર મનુષ્યોનું કાર્ય છે.

ભારતવર્ષની આધુનિક સ્થિતિનું દિગ્દર્શન-ઉત્પત્તિ કે અવનતિ?

હાલ ભારતવર્ષમાં જે જીની ઢાળના માણસો દેખાય છે તેઓનાં આચરણો સર્વથા વેદાદિ સમ્બંધિતનુકૂળ હોય છે. આવા ધાર્મિક-પરસ્પરમાં પવિત્ર પ્રેમ રાખનાર ગૃહસ્થધર્મને સુધારકો ઉન્નતિ આપક બણે છે. આજ સુધારકોની કૃપાથી હિન્દુજાતિના ઘર ઘરમાં કુટ થઇ રહી છે ! આર્યસમાજ, જાતિ-પાતિ તોડકમંડળ, અખાલ્લિય સભા, ઠાંગેસ, વિધવાવિહાર સોસાયટી, અછૂતોદ્ધાર, શુદ્ધિ સભા, વગેરે વિભાગોમાં જે હિન્દુ જાતિ વિખડત થઈ રહી છે ! તે ફક્ત સુધારકોની બિન્ન બિન્ન પ્રયાનાં ફળો જ છે. વાંચક વિચારશે કે આ પ્રગતિ હિન્દુજાતિનો ઉદ્ધાર કરશે કે અધઃપતન !

સુધારક સ્ત્રીઓની! માન્યતા અને વર્તન.

આજકાલ સુધારક સ્ત્રીઓમાં પ્રાતઃકાળમાં ઉઠતાં વેંતજ સંસારના અવનવા સમાચારો દર્શાવતા પત્રોનું વાંચન શરૂ કરવું, ધરનું કાર્ય ઉપરચોટીયું કરી અથવા ઈશ્વરકૃપાથી ઘેર નોકર હોય તો તેને ગૃહવ્યવસ્થાનું કાર્ય સોંપી, ઇચ્છાનુસાર વર્તવાની કુટેવ પડી હોય છે. સાયંકાળે અથવા રાત્રે જીવનના પ્રેમને અંતમાં બરબાદ કરનાર સ્વચ્છંદતાના અભ્યાસનાં મૂળરૂપ નાટક, સીનેમા, કે વિના પ્રયોજન ધૂમવું એ તેમને અત્યંત લાભદાયક લાગે છે.

ભારતનાં સ્ત્રી રત્નો કે જેઓ સાસુને માતા સમાન માની વડીલોની આજ્ઞાનું પાલન કરતાં હતાં, તેનાં જ સંતાનો અત્યારે સુધારકના બહાના નીચે સ્વચ્છંદતાનો વ્યવહાર કરે છે. આવી સ્ત્રીઓ કદાચ બાળપણમાં જન્મ પડે એ તો ત્યાં જન્મ “વણ્ણાશ્રમ તોડી નાંખો” “હિન્દુઓની સર્વજ્ઞતિ પાંતીને દૂર કરી એક મનુષ્યજ્ઞતિ બનાવી દો.” હિન્દુ ધર્મ મર્યાદાનો અંત લાવો” અંગ્રેજી સભ્યતાનો સ્વીકાર કરી દેશની ઉન્નતિ સાધો, “સ્ત્રીઓને સ્વતંત્ર બનાવી દો” ઇત્યાદિ સિદ્ધાંતોનો પ્રચાર શરૂ કરે છે; પણ તેઓના પોતાના આવશ્યક સ્ત્રી ધર્મો તરફ દુર્લક્ષ સેવી સંસારમાં જીવનને દુઃખરૂપ બનાવે છે.

પ્રિય ભારતીય બંધુઓ ! હાલના કેટલાક પાશ્ચાત્ય શિક્ષા દીક્ષા દીક્ષિત-માર્ગ બૂલ્યા નેતાઓ સમજે છે કે હિંદુધર્મનો નાશ કરી ભારતીય પ્રજામાં સત્ત્વ ગોત્રાંકાર થવાથી સ્વરાજ્ય મળશે, પરંતુ તેઓની એ મોટી ગંભીર ભૂલ છે. કેમકે સનાતન ધર્મ સ્વરાજ્યમાં આવક નથી પણ સાધક છે. જો ખાનપાનાદિ ઐક્યતાથી જ સ્વરાજ્ય મળતું હોત તો આજ અનેક વિદેશી રાજ્યો ઐક્યતા (રોટી ખેટી વ્યવહાર) વાળાં હોવા છતાં એક બીજાનો પરસ્પર નાશ કરી રહ્યાં છે. એ તે ઉન્નતિ કે અવનતિ ?

સનાતન ધર્મના સિદ્ધાંતો

સનાતન ધર્મ તો હંમેશાં તમામ પ્રજા સુખી થાય, નિરોગી રહે, પ્રાણીમાત્રનું કલ્યાણ થાય, કોઈપણ પ્રાણીને દુઃખ પ્રાપ્ત ન થાય એવું ઇચ્છે છે. ધર્મના સિદ્ધાંતો-સૂત્રો તો મનુષ્ય માત્રને સત્યતા, દયા, શૌચ, અહિંસા, સ્પૃશ્યારસ્પૃશ્યતા, બ્રહ્માબ્રહ્મ, લગ્ન, એકપત્નિ-વ્રત, પાતિવ્રત્ય, પરદ્રવ્ય લોપ્તવત્, સમભાવના, મિત્રતા, શુદ્ધભક્તિ, રાજભક્તિ બાતૃપ્રેમ વગેરેના આદર્શો શીખવી અંતમાં મનુષ્ય જીવનની સાદૃશ્યતારૂપ મોક્ષ માર્ગને પ્રાપ્ત કરાવે છે.

સત્યતા—પૂર્વકાલમાં ધાર્મિક જનો સમજતા હતા કે પરસ્પર પ્રીતિ વધારનાર સંસારમાં શાન્તિ આપનાર, અદાલતોના પંચમાંથી ખયાવનાર, જે કોઇ હોય તો ફક્ત સત્ય બોલવું તે જ હતું, અને આ ઉપદેશને કષ્ટ સહન કરીને પણ પાલન કરતા હતા, આનો અત્યંત જવલંત દાખલો રામચંદ્રજીનો વનવાસ, હરિશ્ચંદ્રના રાજ્યપાટનું ત્યજવું કુમારિલભટ્ટનો અગ્નિ પ્રવેશ, વગેરે છે. તે સત્યતાને અત્યારે કોરાણે મૂકી અદાલતોમાં નિત્ય હજારો ભારતવાસીઓ ગંગાજળ ઉપાડે છે, કુરાન, બાઇબલને ચુમે છે. ઇશ્વરના સોગન ખાય છે, જુદી સાક્ષીઓ પૂરે છે. અને બાઈબાઈઓ સત્યતાને કોરાણે મૂકી અંદર અંદર દમા કરે છે. અંગ્રેજીની નકલ કરનાર બુદ્ધિમંતોને અમારી પ્રાર્થના છે કે તેઓ એકાંતમાં બેસીને વિચાર કરશે કે પાશ્ચાત્ય સંસર્ગથી અમારી ઉન્નતિ થઈ રહી છે? કે અમે પશુવૃત્તિના બની રહ્યા છીએ?

પરદ્રવ્ય લોપ્તવત્—ધર્મની આગાઓમાં બીજાના ધનને અયોગ્ય રીતે પ્રાપ્ત કરનારને મહાપાપી ગણ્યા છે. જે સમયમાં ભારતવાસીઓ આ ધાર્મિક નિયમપૂર્વક વર્તતા હતા, ત્યારે આ ભારતવર્ષમાં ચોર ડાકુઓ ઉત્પન્ન થતા ન હતા. અઘાપિલગી આ સૂત્રને પાલન કરનાર ભારતનિવાસી જીવંત છે, અને તેના દાખલા તરીકે બદ્રિનારાયણના પહાડ ઉપર કે જ્યાં અંગ્રેજ શિક્ષાનો પ્રચાર નથી ત્યાં ચોરીઓ થતી નથી; મહાન નેપાલ રાજ્યમાં પણ ચોરીના મુકદ્દમા આવતા નથી. આ દેશોમાં અત્યાર સુધી હિન્દુધર્મના સિદ્ધાન્તોનું પાલન થઈ રહ્યું છે; પણ જે સ્થાનોમાં કોટ પાટલૂનધારી, હોટલ બોટલબાજ તૈયાર થઇ ગયા છે તે સ્થાનોમાં જ આ નિયમનો ભંગ દૃષ્ટિગોચર થઇ રહ્યો છે.

સમભાવ—વેદોમાં સમસ્ત પ્રાણીઓમાં સંભાવના રાખવી એવું દર્શાવેલું છે. પ્રાચીન કાલમાં હિન્દુ રાજા જ્યારે બીજા દેશોને જીતતા ત્યારે તેના રાજાને ખંડીયો બનાવી તે દેશ તેને પાછો સોંપતા,

કારણ કે તેઓ સમજતા હતા કે તેનું રાજ્ય લઈ લેવાથી તેને મરણ તુલ્ય આઘાત થશે.

મિત્રતા—સંસારમાં જોટલાં જોટલાં મનુષ્યો છે, તેઓની સાથે મિત્રતા રાખવી આવી ધર્મ આગ્રહ્યો છે; અને આ આગ્રહાનું પાલન રાંક અને રાજા સર્વ સરખી રીતે કરતા હતા. એવું સુદામા અને કૃષ્ણના દાખલા ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાય છે.

ગુરુભક્તિ—ભારતવર્ષમાં ધાર્મિક દૃષ્ટિથી ગુરુનું જોટલું માન છે, તેટલું ગુરુ સન્માન કોઈ અન્ય જાતિઓમાં દૃષ્ટિગોચર થશે નહિ. વેદમાં ઉપદેશ અપાયેલો છે કે “આચાર્ય દેવો ભવ” આચાર્યને દેવતા સમાન માનવા જોઈએ. તેઓને પૂર્ણ જ્ઞાનરૂપ માની સર્વકાર્ય શરૂ કરતાં પહેલાં પ્રણામ કરવા જોઈએ. કૃષ્ણ અને સાંદિપની ગુરુ તેમજ અનેક શિષ્યો અને ગુરુ-આચાર્યોના દાખલાઓ મોજાદ છે. આ આદર્શ નિયમનો, પાશ્ચાત્ય શિક્ષણ પદ્ધતિએ ભંગ કરી અત્યારે ગુરુભક્તિ નષ્ટ કરી નાખી છે. આના પરિણામે વર્તમાન સમયમાં શિષ્ય હિત પણ નષ્ટ થયેલું જણાય છે, અને ગુરુ એ એક પગારદાર નોકરના સ્વરૂપમાં દૃષ્ટિમાન થઈ રહ્યા છે.

અહિંસા—સંસારમાં પશુ, પક્ષી, મનુષ્યાદિ અસંખ્ય જીવો ઇશ્વરે બનાવ્યા છે, અને તે સર્વે ઇશ્વરને અત્યંત પુત્ર તુલ્ય છે. ઇશ્વરને મનુષ્ય પ્રિય હોય અને પશુ પક્ષી અપ્રિય હોય તેવું કોઈપણ કારણ દૃષ્ટિગોચર થતું નથી; પણ આજકાલ મનુષ્યો પોતાની મઝાને ખાતર ખીજા જીવોને મારી નાખી બક્ષણ કરવા લાગ્યા છે; અને તેના બચાવમાં તેઓ પોતાના ધર્મશાસ્ત્રોની આગ્રહાનું બહાનું કાઢે છે. કેટલાક પશુ, પક્ષીનું માંસ અત્યંત બલકારી છે. તેવું દર્શાવે છે; પણ આ સર્વ બહાનાં આશ્ચર્યજનક છે. ઇશ્વરનાં પ્રાણીધારાં બચ્ચાંને મારી ખાવાં તે ઇશ્વરને પ્રસન્ન કરવા કે અપ્રસન્ન કરવા યોગ્ય છે? તે વિચારવા યોગ્ય છે. આવો પ્રશ્ન જ્યારે માંસ બક્ષકોની સમક્ષ

રજી કરવામાં આવે છે, ત્યારે તેઓનાં જડમાં બંધ થઈ જાય છે. હાલમાં અન્ય દેશોની શિક્ષા નીતિ રીતિને અડધું કરનાર હિંદુઓ પણ માંસ ખાવા તૂટી પડ્યા છે. અમે માંસ ભક્ષકોને પૂછીએ છીએ કે માંસ ભોજન સાત્ત્વિક ગુણુ વર્ધક છે કે તામસ? તેઓને કબુલ કરવું પડશે કે તામસ! આથી નિશ્ચય થાય છે કે માંસભોજન તામસી છે. તામસ ગુણુનો સ્વભાવ છે કે તે કદિ પવિત્રતા દયા અથવા શાન્તિ પ્રવર્તીવી શકે નહિ; એટલે તદ્દગુણુનુસાર માંસ ભક્ષકો કદિ જગતમાં શાન્તિ પ્રવર્તીવી શકે નહિ. જગતમાં શાન્તિ પ્રવર્તીવવા સાર અહિંસાપ્રતી ખાસ આવશ્યકતા છે કે ધર્મનું અંગ છે. પૂર્વકાળમાં આ અહિંસાના પરિણામે કુરમાં કુર પ્રાણીઓ પણ જાતિ વૈર ત્યાગ કરતાં હતાં.

શૌચતા—વર્તમાન સમયમાં વ્યાધિઓનો સમુદાય મનુષ્યો ઉપર તૂટી પડ્યો છે, તેનું કારણ એ છે કે સુધારકોએ ધર્મનું ચતુર્થ અંગ શૌચને સફાઈના રૂપમાં ગણ્યું છે; પણ તેઓને માત્રમ નથી કે સફાઈ અને શૌચ તે તદ્દન જુદી વાત છે, અને લાભોમાં પણ મહાન અંતર છે. સુધારકોનાં પાપખાનાં તે, ધાર્મિક જનતાનાં સાધારણ સ્થાનો કે જે માત્ર ગાયનાં છાણુમાટીથી લીપેલાં હોય તેનાં કરતાં સફાઈદાર જણાય છે, પણ તે શુદ્ધ અને શૌચયુક્ત હોતાં નથી. સફાઈ ફક્ત દષ્ટિમાં જ હોય છે; પણ ગાયના છાણુ તથા માટીથી લીપેલાં સ્થાનોના ગુણે તો જે લોકોને વૈદકનું જ્ઞાન હોય તેને જ ગાયના ગોખરની તેમજ મૃતિકાની મહત્તાના ગુણેની સમજ પડે. શાસ્ત્રકારોએ શૌચતા (પવિત્રતા), જે પ્રકારની માની છે. આખ્યાન્તર અને બાહ્ય આખ્યાન્તર શુદ્ધિ માટે સર્વથા પવિત્ર, નિરોગી તેમ સાત્ત્વિક વ્યત્ર ખાવાની હિન્દુશાસ્ત્રમાં વિધિ છે. અને ભોજન લેવાની પણ પદ્ધતિ છે; એવું નથી કે જ્યાં જોને જે દશામાં, જે પદાર્થ મળે ત્યાં તે દશામાં જ બકરાંની માંસ આરોગ્ય કરે. ધર્મશાસ્ત્રો તેમજ આરોગ્ય શાસ્ત્રો તો દર્શાવે છે કે ભોજન

કર્મો પછી ત્રણ કલાકની અંદર ફરીથી બોજન કરવું નહિ. છતાં બોજન કરવાથી બોજનનો રસ વિષરૂપ બને છે. હંમેશાં બોજન ઉત્તમ જાતિથી શુદ્ધતાપૂર્વક તૈયાર કરેલું, જળ તથા વાયુનું સ્થાન રાખીને પ્રમાણસર મહણ કરવું. આથી આબ્યન્તર શુદ્ધિ તેમ પુષ્ટિ થાય છે; અને સ્નાન, રપૃચ્ચારપૃચ્ચ પાળવાથી બાહ્ય શુદ્ધિ થાય છે. આ પ્રમાણે પવિત્રતાથી મનુષ્ય દીર્ઘાયુષી, પવિત્ર તથા પુષ્ટ થઈ શકે છે. માટે આરોગ્ય વૃદ્ધિને સારૂ શાસ્ત્રોક્ત શૌચની આવશ્યકતા છે. પવિત્ર પરિશ્રમથી તેમજ નીતિયુક્ત ક્રમાયેલા દ્રવ્યથી તથા ધાર્મિક સ્વચ્છાતિજનોથી બનાવેલું બોજન કરવાથી ઘણા લાભ થાય છે. શાસ્ત્રમાં જણાવ્યું છે કે—“યાદૃશં મદ્ભયે-
દન્તં બુદ્ધિર્મવતિ તાદૃશી” પવિત્ર અથવા અપવિત્ર જે પ્રકારનું અન્ન મનુષ્ય ખાય છે તેવી તેની શુદ્ધિ થાય છે. આ પ્રકૃતિસિદ્ધિ નિયમાનુસાર જમતમાં કાર્ય ચાલ્યાં કરે છે. અત્યારે પાશ્ચાત્ય રીત્યાનુસારી હોટલોમાં અબક્ષ્યાબક્ષ્ય કરનારની મતિ બ્રષ્ટ થવાથી તેઓને ખાનપાન સંબંધી ધર્મ મર્યાદાની સમજ પડતી નથી.

પરસ્ત્રી માતા સમાન—ધર્મશાસ્ત્રોમાં પરસ્ત્રીગામી પુરુષોને પાપી અને અધર્મી કહેલા છે, અને તેને લઇને આર્યસંજ્ઞાનો પરસ્ત્રી તરફ કુદૃષ્ટિથી જોતા નહતા. આપણી આર્યસંસ્કૃતિમાં “પરસ્ત્રી માતાસમાન” નો આદર્શ કેવો પળાતો તે વિષય પર એક સુંદર દૃષ્ટાંત રજુ કરું છું.

એક સમયે અર્જુન ઇન્દ્રની પાસે વિદ્યા ભણવા ગયો હતો. ત્યાં તેનું રૂપ લાવણ્યાદિ જોઇને ઉર્વાશી મોહિત બની ગઇ. મધ્ય-રાત્રિએ અર્જુનના દ્વાર પર જઇ સાંકળ ખખડાવી, અર્જુન ઉઠ્યો, કમાડ ઉઘાડી જુએ છે તો એક સ્ત્રીને ઉભી રહેલી જોઇ બોલ્યો કે—

કા ત્વં શુમે । કસ્ય પરિગ્રહોઽસિ ।

કિંવા મદ્ભ્યાગમકારણં તે ।

આવશ્ય મત્વા ઘણિનાં કુરુણાં,
મનઃ પરસ્ત્રીભિર્મુખપ્રવૃત્તિઃ ॥

તું કાણુ છે ? કોની સ્ત્રી છે ! અને અહિં મારા દાર પર આ સમયે આવવાનું તારે કારણ શું છે ? તે કહે; પરંતુ કહેતાં પહેલાં યાદ રાખજે કે:—

હમ ક્ષત્રિયકુલ—પૂત, રુદ્રકે અન્તેવાસી ।
કુલકલંક જિન દેય માત હમ ભારતવાસી ॥

હું જિતેન્દ્રિય કુશ્વંશી ક્ષત્રિયનો પુત્ર છું અને અમારું મન પરસ્ત્રીથી હંમેશાં વિમુખ હોય છે; અને તેમાં પણ હું ઇન્દ્ર પાસે વિદ્યાભ્યાસ કરનારો અર્થાત બ્રહ્મચારી અને ભારતવર્ષનો નિવાસી છું. માટે હે માતા ! રખેને મારા કુળને કલંક ન આવે ? માટે તેનો સંપૂર્ણ વિચાર કરીને જ પ્રત્યુત્તર આપજે.

આ સાંભળી ઉર્વશીએ કહ્યું કે—મારા જેવી સૌંદર્યવતી સ્ત્રી ત્રૈલોક્યમાં નથી. પ્રત્યુત્તરમાં અર્જુને કહ્યું કે:—હું આજસુધી સમજતો હતો કે મારી માતા કુંતાજી સમાન કોઈ જગતમાં રૂપવતી નથી. યદિ કુંતાજીથી પણ તું અધિક સૌંદર્યવતી છે. એવું પ્રથમ જાણતો હોત તો તારે પેટેજ જન્મ લઈ પોતાને ધન્ય માનતો; આ સાંભળીને ઉર્વશી બ્રજિજ્ઞત થઈ તુરંતજ ચાલી ગઈ.

પ્રિય બન્ધુઓ—આ હતો અમારા સનાતન ધર્મનો “પરસ્ત્રી માત સમાનનો” આર્ય સંસ્કૃતિનો આદર્શ ! ! ! ભારતવાસીઓ બ્યારે આ પ્રાચીન આદર્શને સેવતા થશે અને “પરસ્ત્રી માત સમાન” નો મંત્ર પોતાની રમેરંગમાં રમાડશે ત્યારે ભારત ઉન્નતિના શિખરે પહોંચશે. વિષયના કીટાંધ અનેલા સનાતન ધર્મના સિદ્ધાંતોનું ખૂન કરનારા પામરોને કદિ ખરી ઉન્નતિનું સ્વપ્ન પણ આવ્યું છે ? અને આવનાર પણ નથી.

જે સમયે પરદારાને અગ્રે માતા સમજીશું ત્યારેજ આ ભારત-વર્ષ ઉન્નતિને શિખરે પહોંચશે; પણ અત્યારે શાન્તિકારક, આપત્તિ-નાશક, માતૃભાવને ઉડાવી દઇ ફેટલાક સુધારક મનુષ્યો વિષયના કીડા બની બ્રષ્ટ બન્યા છે, અને આવા પોતાના આદર્શથી ખીજાઓને પણ દુરાચારી બનાવી રહ્યા છે; પણ સત્ય ધાર્મિક સિદ્ધાંતોને વિચારી પરસ્પરી માતાસમાનના આદર્શને અનુસરશે ત્યારેજ તેઓની ખરી ઉન્નતિ થશે.

પતિપત્નીનો આદર્શ—જેવી રીતે પુરૂષો માટે પરસ્પરી માતાસમાન છે, તેવી જ રીતે સ્ત્રીઓને પણ પતિથી ભિન્ન પુરૂષો પિતા, ભાઈ, કે પુત્ર સમાન જાણીએ. જે સ્ત્રી પોતાનું કલ્યાણ ચાહે તો પતિવ્રત્ય ધર્મનું પાલન કરે. ભારતરત્ન સ્ત્રીઓએ તો કરોડો આપત્તિઓ આવવા છતાં પણ આ આદર્શને છોડ્યો નથી, અને છેવટે મૃત્યુને ભેટવા તૈયાર થયાના અનેક દાખલા આપણને મળી આવે છે. પૂર્વકાળમાં ભારતવર્ષમાં પતિપત્નીનો આદર્શ કેવો પળાતો હતો તે વિષે એક દૃષ્ટાંત રજૂ કરું છું.

જે સમયે પ્રભુ રામચંદ્રજી વનવાસ જવા લાગ્યા, અને તે વાત સીતાજીએ સાંભળી ત્યારે ભગવતી સીતાએ શ્રી રામચંદ્રજીને પ્રાર્થના કરી કે હું પણ આપની સેવા કરવા માટે વનમાં સાથે આવીશ. જ્યારે શ્રીરામચંદ્રજીએ સીતાને અનેક પ્રકારે સમજાવી ના કહી ત્યારે જગજ્જનની જનકીજીએ કહ્યું કે—

अग्रतस्ते गमिष्यामि चिन्वन्ति कुण्डलान् ।

હે ભગવાન ! હું દર્બ અને કાંટાઓ વીણતી આપના આગળ ચાલીશ. જેથી આપને કष्ट ન થાય. પ્રભુ શ્રીરામચંદ્રજીએ ઘણું ઘણું સમજાવવા છતાં પણ જગજ્જનની જનકીજી પતિસેવાથી કેઈ પણ પ્રકારે વંચિત ન રહી શક્તાં, અને વલ્કલ ધારણ કરી, રાત્રીના વૈભવ સુખને પરહરી, ઘેર જંગલમાં પ્રયાણ કર્યું. આ છે સનાતન

ધર્મ પાળનારી પતિવ્રતા નારીઓનો આદર્શ. જ્યારે અમારી ભારતીય માતાઓ આ સીતા અને સાવિત્રી, અનસૂયા તેમજ દેવ-હૂતીના આદર્શો પાળશે ત્યારેજ ભારતની ઉન્નતિ દષ્ટિગોચર થશે.

સ્પૃશ્યસ્પૃશ્ય વિવેક—સ્પૃશ્યસ્પૃશ્યતા કિંવા આચાર ધર્મના પરિપાલનથી જ શરીર શુદ્ધિ તથા હૃદયશુદ્ધિ થઇ શકે છે, અને હૃદયશુદ્ધિ થાય ત્યારેજ આત્મજ્ઞાન-પ્રભુદર્શન-મોક્ષ થઇ શકે છે; માટે હિંદુ ધર્મને માનનારા તથા પોતાનું શ્રેય આહનારાઓએ સ્પૃશ્યસ્પૃશ્ય કિંવા આચારધર્મ અચળપર પાળવો જ જોઇએ. પ્રજાપતિ મનુમહારાજ આચારને જ પરમ ધર્મ કહે છે. તેઓ આજ્ઞા કરે છે કે શ્રુતિ-વેદમાં તથા સ્મૃતિ ધર્મશાસ્ત્રમાં કહેલો આચાર એજ પરમ ધર્મ છે. ભારતવાસી કે જેને પોતાના આત્માનું હિત કરવાની ઇચ્છા હોય તે તેણે સદાચાર પાળવા માટે તત્પર રહેવું જોઇએ. કેટલાક ભારત-ઉન્નતિ ચાહકોનું કહેવું એ છે કે હિંદુ ધર્મશાસ્ત્રોમાં અસ્પૃશ્યતા છેજ નહિ પણ તેઓ ધર્મશાસ્ત્રોથી અજ્ઞાત હોવાથી તેઓને જ્ઞાન નથી પણ સઘળા હિંદુ ધર્મશાસ્ત્રોમાં અસ્પૃશ્યતા વર્ણવેલી છે, અને તે ભારતવાસીને કલંક નથી પણ હિંદુધર્મનું ભૂખણ છે.

અસ્પૃશ્ય જાતિનો સ્પર્શ થવાથી—સર્વલે સ્નાનમાચરેત્ । પહેરેલાં વસ્ત્રોસહિત સ્નાન કરવું જોઇએ, એવી શાસ્ત્રની આજ્ઞા છે. હાલમાં પાશ્ચિમાસ શિક્ષણવાળા સાક્ષરોમાં ત્રણ પ્રકારનાં મનુષ્યો છે. એક પક્ષવાળા એમ કહે છે કે—અમે વેદશાસ્ત્રને માનીએ છીએ, પણ વેદોમાં અસ્પૃશ્યોનાં નામ આવતાં નથી, તેથી બીજું બધું અમે માનીએ પણ અસ્પૃશ્યતાનો જન્મ અમે માનતા નથી. બીજા પ્રકારના મનુષ્યો એમ કહે છે કે—વેદો તથા શાસ્ત્રોમાં અસ્પૃશ્યોનાં નામ અને જાતિ છે, પણ સમય પ્રમાણે કામ કરવું જોઇએ. હાલના અસ્પૃશ્ય ગણાતા લોકો બહેલા અને ઠાઠક ઇશ્વરના ભક્ત હોય છે માટે એવાને અસ્પૃશ્ય નહિ માનવા જોઇએ. ત્રીજા પ્રકારના લોકો એમ

કહે છે કે વેદશાસ્ત્રોને ઉંચાં મુકીને મનમાં આવે તેમ સ્વચ્છંદપણે-
વર્તવું એવા આ ત્રણે પ્રકારના લોકો કુતર્કો કરે છે.

જેઓ વેદમાં કે શાસ્ત્રોમાં અસ્પૃશ્યતા બતાવવા કહે છે તેમને
અસ્પૃશ્યતાની ઉત્પત્તિ વેદોમાં છે એમ બતાવવું જોઈએ.

યજુર્વેદના ૩૦ માં અધ્યાયમાં અનેક જાતિઓનાં નામ અને
વર્ણન છે.

(યજુર્વેદ અ. ૧૬ મં. ૨૭, અ. ૩૦, મં. ૫, ૬, ૭, ૧૧
૧૬, ૨૧, મનુ અ. ૧૦ શ્લો. ૮, ૯, ૧૨, ૧૯, ૩૬,).

ઉપરોક્ત મંત્રો તથા શ્લોકો તપાસવાથી જણાશે કે વેદોમાં
નિષાદ, ચાંડાલ (ભંગી), નટ, ચમાર, શ્વપચ, ઇત્યાદિ જાતિઓની
ઉત્પત્તિ કહેલી છે. હવે કોણ સમજી મનુષ્ય કહી શકશે કે વેદોમાં
ચાંડાલાદિ અસ્પૃશ્ય તથા અન્ય જાતિઓના નામનો નિર્દેશ નથી.
વેદોમાં ચાંડાલ, અન્ત્યજ જાતિનો ઉલ્લેખ ઉપરોક્ત રીતે સ્પષ્ટ મળે
છે. અન્ત્યજ જાતિમાં કયો જીવ ઉત્પન્ન થાય છે, આ વિષયમાં પણ
મનુ ભગવાન લખે છે કે “મનર્થી કરાએલ અનેક દુષ્ટ કર્મોથી
ચાંડાલાદિ અન્ત્યજ જાતિમાં જન્મ થાય છે.”

ધર્મશાસ્ત્રોમાં અસ્પૃશ્ય તરીકે ચાંડાલ, અન્ત્યજ, શ્વપચાદિ
નામોથી સૂચન કરેલ છે. ગીતામાં પણ શ્વપચને પાપ યોનિજન્ય
કહેલ છે. કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે, જે ઉપરોક્ત વેદ, શાસ્ત્ર, ગીતા
વગેરેમાં સ્પષ્ટ, અસ્પૃશ્યોનું વર્ણન છે. આ અસ્પૃશ્યોના પરમાણુઓમાં
મહાન દોષ છે; આ વાત ઋષિઓએ વિજ્ઞાન દૃષ્ટિથી જાણી; અને
દ્વિજવર્ણીને તેનો સ્પર્શ કરવાનો નિષેધ કર્યો; મલિન સ્પર્શજન્ય
પરમાણુઓની અસર સમય જતાં થયા વગર રહેતી નથી.

બીજા પ્રકારનાં મનુષ્યો કે જેઓ વેદશાસ્ત્રને માનવા તૈયાર છે
પણ વેદશાસ્ત્રમાં જે અસ્પૃશ્યોના નામનું વર્ણન છે તેવા અસ્પૃશ્ય હવે
રહ્યા નથી. જે ચાંડાલોનું વર્ણન ઇતિહાસમાં આપે છે કે કાળાકાળા

વાળવાળા, વિકાળ, અનેક દુર્ગુણવાળા હોય છે. અત્યારના અન્ત્યજ, ચાંડાલ બી. એ. પાસ ઉપલક શાસ્ત્રને જાણવાવાળા, દિજ જાતિના જેવા જ છે, તેથી હવે તેઓ અસ્પૃશ્ય નથી; માટે તે જાતિ અસ્પૃશ્ય તરીકે ગણાવી જોઈએ નહિ.

આ લોકો બીજી રીતે લોડ મેકેલેના બક્ત છે. આ મહાશયો વેદશાસ્ત્ર ઇતિહાસને પણ માને છે, પણ પોતાની બુદ્ધિને અમગણ્ય બતાવીને નાસ્તિકોને પણ ખુશ રાખવા માગે છે; અર્થાત્ સનાતન ધર્મો ધર્મને દુનીયાને ઘોખો આપે છે. હવે એ લોકોને અમારો એ પ્રશ્ન છે કે શું પહેલાં વેદશાસ્ત્રોમાં ચાંડાલોની ઉત્પત્તિ કર્મથી છે એમ કહ્યું, તે ચાંડાલની બધી જાતિ નષ્ટ થઈ ગઈ કે શું? જો કહે હા, તો તેનું પ્રમાણ શું? જો કહે કે તેનું લક્ષણ હવે નથી મળતું તો હું કહું છું કે વેદશાસ્ત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્ર ચારે વર્ણના પરાક્રમ, ગુણ, ઐશ્વર્ય. અત્યારના બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્રમાં જેવામાં આવતું નથી. તો શું, એ લોકો કહી શકશે કે ચાતુર્વર્ણ હવે ભારતવર્ષમાં રહી નથી; તો આપણે છીએ ઠાણ ! ઇસાઈ કે મુસલમાન ! શું કહેવાઈએ ? જો એમ કહેશે કે હિંદુ, તો હિંદુનું લક્ષણ પણ હવે દેખાતું નથી. જેવા હિંદુ પહેલાં હતા તેવા અત્યારે ક્યાં છે ? મેક્સ મુલર પ્રકાશક ૧૨ માં તથા શબ્દકોશપદ્મમાં કહ્યું છે કે “ હિંદુ લોક હિંસાને દૂષિત કહે છે તેથી તે જાતીનું નામ હિંદુ છે.

રામકૌશલમાં લખ્યું છે કે—કુળ મનુષ્યોને દંડ દેવાવાળા, અનાયની જાતિને દૂષિત સમજવાળા, શ્રેષ્ઠ ધર્મનું પાલન કરવાવાળા, શ્રીતરમાર્ત ધર્મના માનવાવાળા વિદ્વાનપુરુષો હિંદુ કહેવાય છે.

ઉપરોક્ત લક્ષણો જેમનામાં ન જણાય તે હિંદુ પણ કહેવડાવવાને યોગ્ય નથી ! આજકાલ ગોવધ કરનાર, ઇડા, શરામનેા છુટ્ટી ઉપયોગ કરનાર હોટલ બોટલમાજ મનુષ્યો મોટા ભાગે ભારતવર્ષમાં

નજરે પડે છે; તો પૂર્વ લક્ષણોદ્ધારા આપણું કામ ચલાવવા માગે. તો, તમે પણ હિંદુ કહેવડાવવાને લાયક રહેશો નહિ. જાતિ અને તેના કમો જન્મથી જ નિશ્ચય થાય છે.

ચાતુર્વર્ણ્યં મયા સૃષ્ટં-ગુણ કર્મ વિભાગશઃ ॥ ગીતા.

માટે જ તેને મરણ પર્યંત પાળવાની આવશ્યકતા છે, અને તે પાળવામાં જ ઉત્તિ છે.

આ વિષે મહાભારતમાં એક રહસ્યમય દૃષ્ટાંત છે.

મહાભારતના સમયમાં એક વેદ વેદાંગ સંપન્ન, સર્વ વિદ્યાનો જ્ઞાતા મતંગ નામનો બ્રાહ્મણ હતો. તે પૂર્વ જન્મના ઉત્તમ સંસ્કારથી સર્વ પ્રાણીની બેઠી સમજી શકતો હતો. એક સમયે મતંગના પિતાશ્રીએ તેને યજ્ઞના કાર્ય સાર પ્રમાણ કરવાની આજ્ઞા કરી. તે આજ્ઞાકિત પિતૃબક્ત મતંગે, માતા પુત્ર યુક્ત ગર્દભથી જોડાયેલ રથમાં બેસીને પ્રયાણ શરૂ કર્યું. સમયાભાવે તથા નિર્ણિત રથાને જલદી ચઢાંચવા સાર ગર્દભને મારવા લાગ્યો; અને દૈવવશાત્ ગર્દભના નાક ઉપર સખ્ત વાગવાથી તે રડવા લાગ્યો. આ દૃશ્ય જોઈને ગધેડાની માતાએ તેને આશ્વાસન આપતાં કહ્યું કે “હે પુત્ર તું શોક કરીશ નહિ, આ તને મારવા વાળો રથમાં બેઠેલો ચાંડાલ છે.” બ્રાહ્મણમાં તો દયા હોય, પણ ચાંડાલની પાપયોનિ હોવાથી પોતાની નિર્દયતાનો સ્વભાવ છૂપાવી શકતો નથી. જેમ પૂર્વ જન્મના ક્રોધ નીચ કર્મથી હું ગધેડી થઈ પણ મારા ક્રોધ ઉત્તમ ધર્મોત્થાનથી મને સમસ્ત જ્ઞાન છે. ઉપરોક્ત ગર્દભ માતા પુત્રની વાર્તા સાંભળીને તે મતંગે ગધેડીને પૂછ્યું કે મારું બ્રાહ્મણપણું કેમ નષ્ટ થયું?

હું તો વેદ વેદાંગ તથા અનેક વિદ્યા જાણવાવાળો છું. મારામાં ચાંડાલત્વ ક્યાંથી આવ્યું તે તું સાફ સાફ કહી બતાવ. ગધેડીએ કહ્યું કે તમારી કામાતુર માતાએ એક હજ્જમથી ગર્ભ ધારણ કર્યો, તે તમે છો; અને આવી રીતે ઉત્પન્ન થવાથી તમે ચાંડાલ છો. મતંગે

આ સર્વ વૃતાંત તેના પિતાશ્રીને કહ્યું અને ત્યાંથી બ્રાહ્મણત્વ પ્રાપ્ત કરવા માટે મતંગ તપ કરવા ચાલ્યો ગયો. મતંગના મહાન તપના પરિણામે ઇન્દ્ર પ્રસન્ન થયા અને વરદાન માગવાનું કહ્યું. મતંગે ઇષ્ટ પ્રાપ્તિનો સમય આવ્યો છે તેમ સમજી “હું બ્રાહ્મણત્વ પ્રાપ્ત કરવા ઇચ્છું છું.” આવી માગણી કરી. ઇંદ્રે જવાબ આપ્યો કે મતંગ હું તારા ઉપર પ્રસન્ન છું પણ આ વરદાન આપી શકું તેમ નથી.

કારણ કે દેવ, અસુર તથા મનુષ્યોમાં બ્રાહ્મણત્વ પરમ પવિત્ર છે. તે બ્રાહ્મણપણાને ચાંડાલ સંસર્ગથી પેદા થયેલા કદિ પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી. આથી મતંગે નિરાશ થઈ, પાછા વનમાં જઈ તપશ્ચર્યા કરી ઇન્દ્રને પ્રસન્ન કર્યા અને ફરીથી તે જ વરદાન માગ્યું. ઇંદ્રે તેને બહુ સમજાવ્યો અને કહ્યું કે “આવા બ્રાહ્મણત્વની ઇચ્છાથી તું ઉપરામ પામ, નહિ તો તું નષ્ટ થઈશ.” અશુદ્ધ શરીરવાળાને જે પ્રાપ્ત ન થઈ શકે એવા બ્રાહ્મણપણાના વરદાનને છોડી, તું બીજું વરદાન માગ, તું કોઈ પ્રકારે બ્રાહ્મણત્વ પ્રાપ્ત કરી શકીશ નહિ.

આ ઇતિહાસ ઉપરથી પાઠક મળ સમજી લેશે કે પહેલાના સમયમાં પણ સારા બણેલા મણેલા મનુષ્યો ચાંડાલ સંસર્ગથી પેદા થઈ, શુદ્ધ-દિગ્ગેની પેઠે પોતાના હક બનાવવા ચાહતા હતા. પણ તેમ થયું ન હતું. તે હવે આ અદ્યપણાની ચારેક અક્ષરના બાપા જ્ઞાનવાળા મણાતા વિદ્વાન અસ્પૃશ્યોને મૂર્તિપૂજા તથા મંદિર પ્રવેશ વગેરે અન્ય કાર્યમાં અધિકાર કેવી રીતે થઈ શકે.

જે વેદશાસ્ત્રના સિદ્ધાંતાનુસાર દેવ મંદિરો બનાવવામાં આવે છે, પ્રાણુ પ્રતિષ્ઠા કરાય છે, તેને સારૂ વેદ શાસ્ત્રોએ બધાને માટે ક્રમશઃ અધિકાર આપેલો છે. તે અધિકાર પ્રમાણે પ્રાપ્ત નિયમો દ્વારા બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, શૂદ્ર, અન્યજ સર્વેને દેવદર્શન જેટલું પુરેપુરું ફળ મળે છે. ત્યારે ફળના જ અભિલાષીએ અધિકાર ક્રમથી વિરૂદ્ધ વર્તન

રાખી નાકક અધિકારની પીડામાં પડવાની શી જરૂર છે? છતાં જોને દેવ પૂજન કરવાની ઈચ્છા કે ધગશ હોય તેણે પોતપોતાના ઘરમાં કે સ્થાનોમાં પૂજન કરવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત જ છે; ઈચ્છા હોય તે તેમ કરી શકે છે.

કટલાક આધુનિક પાશ્ચાત્ય શિક્ષાના બુદ્ધિમંતોનું કહેવું એ છે કે- અમે વેદ શાસ્ત્રાદિને માનતા નથી, એ તો બ્રાહ્મણનાં પેટ બરવાનાં પોથાં છે; અમે તો વિજ્ઞાનવાદ જાણનાર હોઈ અમારું કહેવું એ છે કે જ્યારે જન્મથી જાતિ માનીએ તો બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, શૂદ્ર આ ચારેવળું હિંદુ છે અને સ્પૃશ્ય છે, તો અસ્પૃશ્યતાની ઉત્પત્તિ રહી ક્યાં? આવા વિજ્ઞાન વાદિઓને શાસ્ત્રોનું કહેવું એ છે કે ચારે વર્ણોનાં લગ્ન પોતપોતાના વર્ણમાં થવાથી પોતપોતાના વર્ણવાળાં સંતાન થાય. કે જેમના લોહીનાં પરમાણુ શુદ્ધ હોય. છતાં જો બ્રાહ્મણીમાં શૂદ્ર પુરુષથી પ્રતિલોભ સંકર સંતાન ઉત્પન્ન થાય તો તેનાં રૂધીરનાં પરમાણુ હાનિકારક થઈ જાય છે. જેમ ઘી તથા પાણી એ બેઉ અમૃત છે; પણ જો સમયે ઘી તથા પાણીને ૧૦૦ વાર મથી નાંખીએ તો તે ઘી તથા જળના અસવર્ણુ સંયોગથી વિષ પેદા થાય છે; જેમ ગોળ અને મહુડાંને અલગ અલગ ખાવાથી નુકસાન થતું નથી. પરંતુ જો તે બન્નેને બેમાં કરી એક સાથે રાખી મુકવાથી તેનું સંયોગ જન્ય પરિણામ નિશાકારક બને છે; અને પછી તે લેનારને તાજ વગરનેા આદશાહ બનાવે છે. વળી જેમ કોઈ તળાવમાં જીવું પાણી ભર્યું હોય અને વરસાદ પડવાથી ત્યાં નવું પાણી આવે તો બન્ને પાણી બેમાં થવાથી તે પાણીમાં વિષમ પરમાણુ પેદા થાય છે; અને પરિણામે માછલીઓ મરવા માંડે છે, તેવી જ રીતે મનુષ્યોનાં પ્રતિલોભ વર્ણ સંકરતાનાં પરમાણુઓ હાનિકારક બની જાય છે. જેઓની સાથેના ખાનપાનથી તથા સ્પર્શથી ઉચ્ચ પરમાણુને હાનિ પહોંચે છે એવા વિજ્ઞાનથી મહર્ષિઓએ સ્પૃશ્યતા સ્પૃશ્યતા વિચાર પ્રમળ રાખ્યા છે. જેમ ઉપરોક્ત વિજ્ઞાનથી જાણાય છે કે અનેક સ્પૃશ્ય પદાર્થોનાં પરમાણુઓ

સંસર્ગ દોષથી અસ્પૃશ્ય થઈ જાય છે; તેવીજ રીતે ચારે વર્ણો સ્પૃશ્ય હોવા છતાં પણ પરમાણું દોષથી તેનાં સંતાનો અસ્પૃશ્ય થાય છે.

ફેટલાક મનુષ્યોનું કહેવું એ છે કે મનુષ્ય માત્રનાં હાડ, માંસ, લોહી, ચામડીથી એકતારૂપ દેખાય છે છતાં પરમાણું ભેદ કેમ થાય છે?

આવા બુદ્ધિમંત પ્રત્યક્ષવાદિઓને ખબર નથી કે સંસારમાં સર્વે સ્થાને જ્ઞાન પ્રત્યક્ષવાદથી નક્કી થતું નથી. જેમ હલદર અને લીંબુ મળવાથી બન્ને પદાર્થના મૂળ રંગથી બુદ્ધિ જાતનો લાલ રંગ તૈયાર થાય છે; તે પ્રકારે અસવર્ણ સંયોગથી એક જાતી બીજી જાતિનાં પરમાણુરૂપ થઈ જાય છે. જેમ દારૂ, માંસ વગેરે રાતાં દેખાવાથી એકરૂપ જાણાય તો પણ પરમાણુ ભેદથી જુદાં છે. જેમ ગાય, બેંસ, બકરી, ગધેડી, હાથણ વગેરેનાં દૂધ દેખાવમાં એક સરખાં છે છતાં બ્યારે તે દૂધને પી જોશો અમર કોઈ ચંત્રથી પરીક્ષા કરશો ત્યારેજ તમને જાણશે કે કયા ખાલામાં કેનું દૂધ છે; કારણ કે દૂધનાં પરમાણું જુદાં જુદાં છે. માયના દૂધનાં પરમાણુંઓ ચંચળ બુદ્ધિવાળાં છે; તેથી માયના વાહરડાંને પકડવા જતાં હાથમાં આવતાં નથી એમ સમજાય છે. બેંસના દૂધનાં પરમાણુંઓ જંબીર જાડી બુદ્ધિવાળાં છે. આર્ન પ્રમાણુ બેંસની પાડીને મારશે તો પણ ભાગશે નહિ. બકરીનાં દૂધનાં પરમાણું બીકણુ છે. અને તે બકરીના બચ્ચાંને પકડવા જતાં તે બચ્ચી બેં બેં કરીને ચટપટશે. આ રીતે સ્પષ્ટ થશે કે પ્રત્યક્ષ જોતાં બધે દૂધ એક સરખું લાગે પણ તેનાં ગુણ જન્ય પરમાણુંમાં ભેદ છે. તેવીજ રીતે બધાનાં હાડ, માંસ, લોહી એકરૂપ છે, તો પણ પરમાણુંનો ગુણ ભેદ છે; અને તેથી જ ઋષિઓએ દરેક જાતિના વિભાગ કર્યા છે.

અનુલોમ પ્રતિલોમ સંકર જાતિના, ખાણણુ, ક્ષત્રિય આદિનાં પણ ભેદ કર્યા છે. હાલમાં જર્મની અને અમેરિકામાં એવું ચંત્ર શોધવામાં આવ્યું છે કે જેના ઉપર લોહીનું ટીપું રાખવાથી તે લોહી

કંઈ જાતિનું છે કે કયા વર્ગનું છે તે જાણાઈ આવે છે. આથી સિદ્ધ થયું છે કે સનાતની વર્ણવ્યવસ્થા તથા અસ્પૃશ્ય જાતિ વગેરે જાતિઓનું રહસ્ય વિજ્ઞાનમય પરમાણુવાદથી રજખીજના ભેદથી પ્રતિપાદન કરેલ છે, જેવામાં જોકે એકરૂપ દેખાય તો પણ તેમાં પરમાણુ જન્ય રૂધીરના અનેક ગુપ્ત ભેદ છે. કે જે વૈજ્ઞાનિક મહર્ષિ દોઢ સારી રીતે જાણતા હતા. આજ પણ સંસારમાં વર્ણસંકર જાતિ માતૃ તથા પિતૃ પક્ષથી જુદીજ અને છે, જેમ ઘોડી અને મધેડાના સંયોગથી ઉત્પન્ન થયેલું સંતાન ખચ્ચર બની જુદીજ જાતિ બને છે. અને ખચ્ચરનાં પરમાણુ એવી જાતનાં બને છે કે ન રહે ઘોડાની જાતમાં કે નરહે મધેડાની જાતિમાં પરંતુ એક નવિન વર્ણસંકર જાતિ-ખચ્ચર ઉત્પન્ન થાય છે. એવી વર્ણસંકર ખચ્ચરોની ઓછાદ પણ વધતી નથી એ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ છે. આ રીતે વર્ણસંકર સંતાનનાં પરમાણુ હાનિકારક છે. મહર્ષિઓએ વિજ્ઞાનથી આ વાત જાણી લીધી હતી, તેથીજ વર્ણસંકરતા આર્યદેશની જાતિમાં ન ફેલાય એવા નિયમો બનાવવામાં આવ્યા હતા. હાલ પણ અમેરિકામાં ડૉ. એસ નામના એક અંગ્રેજે પણ લખ્યું છે કે “ભારતમાં જે વર્ણવ્યવસ્થાનો નિયમ રાખ્યો છે, તે સર્વોત્તમ છે.” તાત્પર્ય એ છે કે જેવામાં સરખું લાગતું હોય તોપણ રજવીર્ષમાં પરમાણુ ભેદ હોવાથીજ જાતિ ભેદ થાય છે. ચાંડાલ અને બ્રાહ્મણ જેવામાં સરખા લાગે છે તોપણ તેમનાં રૂધિર જન્ય પરમાણુઓમાં ભેદ છે.

કેટલાક કુતર્કવાદિઓ દલિલ કરે છે કે —અસ્પૃશ્યોને અડવાથી તરત તો કાંઈ થતું નથી. ડાઘ પડતો નથી, જુદી બ્રજ થતી નથી, તેમજ વિદ્યા જીલાતી નથી; તો અસ્પૃશ્યો ને અડવાથી કાંઈ નુકશાન દેખાતું નથી. ઉપરોક્ત દલિલ રહસ્ય સમજ્યા વગરની હોઈ તેઓને જ્ઞાન નથી કે જેવામાં બંને કંઈ ન આવે કે સ્પર્શ કરવાથી અસ્પૃશ્યના પરમાણુ તમારા શરીરમાં કેવી રીતે પ્રવેશ કરતાં હશે. આ

વિજ્ઞાન સિદ્ધ વિષય છે. એક મનુષ્ય ક્ષયનો રોગી હોય અને તેની સાથે સર્વ રીતે વ્યવહાર કરશે તો શું ક્ષયના પરમાણુ આક્રમણ નહિ કરે ? થોડા રોજ તો કંઈ ન જણાય પરંતુ ક્ષયના પરમાણુઓ ધીરે ધીરે તમારા ઉપર સ્વાર થઈ જશે અને જ્યારે વૈદરાજ ક્ષય રોગ સ્પષ્ટ બતાવશે. ત્યારેજ માત્રમ પડશે કે ક્ષયરોગી પાસે રહેવાથીજ આ દશા થઈ. સ્પર્શ જન્ય પરમાણુનો એપ બીજાઓને પણ લાગે છે તેમજ રોગીનાં શ્વાસોશ્વાસનાં મલિન પરમાણુઓની અસર પણ થાય છે.

હવે વિવેક પૂર્વક જોઈએ તો સાફ જણાશે કે અસ્પૃશ્યોને અડવાથી તેનાં પરમાણુ બીજા ઉપર પોતાની મેળે પ્રભાવ પાડે છે, જેમકે કોઈ જાતના સુવર્ણને તમારી સામે રાખો પણ તેમાં નહિ ખબર પડે કે-કયું સોનું કેટલા વસ્તુ છે, પણ જ્યારે કસોટી પર ઘસતાં તેનાં પરમાણુ જેવાથી સોની કહેશે કે આ સોનું આ જાતનું છે. આવી રીતે અસ્પૃશ્ય જાતિઓને અડવાથી તરતજ કાળા લીલા, તથા બુદ્ધિ બ્રહ્મની પ્રતીતિ નહિ થાય; પણ સમય જતાં, અસ્પૃશ્યતાનાં પરમાણુઓની અસર અવશ્ય કરશે તેમાં સંદેહ નથી. એક સાધારણ કહેવત છે કે કાળીઆની જોડે ઘોળાઆને બાંધવાથી વાન (રૂપ) નહિ બદલાય પણ શાન (બુદ્ધિ વગેરે ગુણો) બદલાશે. આ વિષયને બુદ્ધિમાન વિદ્વાન-વૈજ્ઞાનિકજ જાણી શકે પણ કોટ, પાટલુન ધારી-હોટલમાં જન્મનારા શરાબ, માંસ, ઇંડાં ઇત્યાદિ ખાવાવાળા તામસી ગુણવાળા કદી સમજી શકેજ નહિ. સ્પૃશ્યતા સ્પૃશ્યતા મનુષ્યો-માંજ ફક્ત અસર કરે છે તેમ નથી. વૃક્ષોમાં પણ તેની અસર દેખાય છે. લગ્નમણી ઉર્ફે રિસામણી ડિંદીમાં છુઈ-મુઈ નામે એક વનસ્પતિ છે કે જેને કોઈ અડે કે તરતજ કરમાઈ જાય છે. રજસ્વલા સ્ત્રી કદુક (એક જાતનું ફળ) ને અડકે તો તે ફળ નાશ પામે છે. કોઈ ફૂલને અડે તો તે ચીમળાઈ જાય છે. તેવાં અનેક પ્રમાણો વૃક્ષાદિમાં પણ મળી શકે છે.

કેટલાક અર્ધદંબ, શાસ્ત્ર તથા સદાચારથી અજાત, ભારત-વાસીઓ માને છે કે, અસ્પૃશ્ય બે ઈસાઈ અથવા મુસલમાન થાય તો તેને અડકી શકાય છે. આ ઉપરોક્ત માન્યતા તો તદ્દન બેહુદ્ધ બુદ્ધ ભરેલી છે. ઉચ્ચ સંસ્કારી ધર્મજ્ઞ જનતાનાં ઘરમાં તો સ્પૃશ્યા-સ્પૃશ્યના વિજ્ઞાન સંબંધી જ્ઞાન પહેલેથી જ અપાયેલું છે, કે બહારથી આવ્યા પછી મ્લેચ્છાદિનો સંસર્ગ થયો હોય તેથી બહારના વસ્ત્રો ઉતારી સ્નાનાદિ કરી ભોજન કરવું; કે જેથી બહારનાં અસ્પૃશ્ય પરમાણુઓનાં દોષ નાશ પામે. આ વાત આસ્તિક હિંદુઓમાં પણ હાલ જોવામાં આવે છે. પછી માન્યતા ક્યાં રહી કે-અસ્પૃશ્યો ઈસાઈ અથવા મુસલમાન બને એટલે તેઓનો સ્પર્શ થાય. ઈસાઈ અને મુસલમાનોની સાથે તો આજકાલના ધર્મકર્મ બ્રહ્મ હિંદુ નામધારી ઓ દેશોદ્ધારક, અગ્રગણ્યો ગણાઈ પરસ્પરમાં ખાય પીએ છે, તેથી પોતાની પેઠે સમસ્ત હિંદુઓને કૃતકર્થી બ્રહ્મ કરવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે. કેટલાક પાશ્ચાત્ય અનુકરણીય બુદ્ધિમંતોનું મંતવ્ય એ છે કે ભગવાનપતિત પાવન છે, તો અસ્પૃશ્યોને પાવન કરી સ્પૃશ્ય કેમ બનાવતા નથી ?

ભગવાન પતિતપાવન છે, એમાં જરા પણ સંદેહ નથી, પણ પતીત કેટલા પ્રકારના છે, અને પાવન કેવી રીતે કરે છે તે વિષય વિચારણીય છે. કોઈ કર્મથી પતીત છે, કોઈ ગોહત્યાદિ પાપેથી, કોઈ મિથ્યા ભાષણથી તેમજ કોઈ જન્મથી પતીત હોય છે. ભગવાને કર્મ-પતિતોને શાસ્ત્રોક્ત પ્રાયશ્ચિત દ્વારા પાવન કરવાને તથા મનુષ્યોને પોતપોતાની જાતિના ધર્મને પાળીને ભગવત્ નામ સ્મરણ કરતાં જીવન ગાળતાં અંતમાં જન્મ-પતીતને પણ ઉચ્ચ ગતિ આપવાની યોજના કરેલી છે. ભગવાન સર્વને ભગવત્ ભજનથી ઉચ્ચગતિ આપે છે તે સત્ય છે. પણ પતીત પાવન હોવાથી ભગવાન ફક્ત નામસ્મરણથીજ કેવળ બધાને પવિત્ર કરતા રહે તો પાપી જીવો

વિષયાંધ બની ઝેટલો બધો અનર્થ કરે કે પૃથ્વી બાર સહન કરી શકે નહિ અને ભગવદ્દાશાનુસાર વૈદિક પ્રાયશ્ચિત કર્મો બધા લોપાર્ધ જાય. જીવોને પોતાના પૂર્વ જન્મ કૃત પાપોનાં ફળરૂપે અનેક દુઃખો પ્રાપ્ત થાય છે, તે દુઃખોને ભગવાન નામ સ્મરણથી તથા ભગવદ્દાશાના પાલનથી તેને તે દુઃખમાથી બચાવી પોતાના અક્ષયધામમાં લઈ જાય છે. માટે ભગવાનનું નામ પતિતપાવન પાડેલું છે; નહિ કે અહ-નિશ પાપી સ્વાર્થસાધુ વિષયાંધોને ફક્ત ભગવાનનું નામ લેવાથી જ પવિત્ર કરી નાંખવા. જાણીશુજીને ધર્મબ્રહ્મ તથા શાસ્ત્રાદ્યાઓનાં ઉલ્લંઘન કરનાર માટે તો પ્રાયશ્ચિત કરે તથા યમયાતના બોમવે ત્યારે જ છૂટકો છે.

ઉપરોક્ત વાચનથી સુર વાચકો સમજી શક્યા હશે કે ભારતની ઉન્નતિ સનાતન ધર્મ સિદ્ધાંતાનુસાર વર્તવામાં જ છે.

ન્યારે ભારતમાં વર્ણાશ્રમ ધર્મ યથાસ્થિત પળાતો હતો, આર્ય સંસ્કૃતિનું રક્ષણ થતું હતું, સનાતન ધર્મના પ્રાચીન આદર્શો પળાતા હતા, દ્રોણ જેવા સમર્થ ધર્મનિષ્ઠ બ્રાહ્મણો ગુરૂ તરીકે પૂજાતા હતા, બીષ્મ પિતામહ જેવા સમર્થ ક્ષત્રિય હતા કે જેણે સ્વધર્મના સામર્થ્યથી કાળને પણ અટકાવ્યો હતો ! બામાશા જેવા ઉદાર વૈશ્યો પણ હતા કે જેણે સ્વધનને ઉદારતા પૂર્વક ભારતની સેવામાં સોંપ્યું હતું ! અને જેણે રાજા પોંડુકનો ગરૂડ બનાવ્યો હતો કે જે આકાશમાં શ્રી કૃષ્ણના ગરૂડની માફક ઉડતો હતો, તથા અગ્ન્યાત્ર, પર્વન્યાત્ર વગેરે રચનાર શિલ્પકળામાં નિપૂણ એવા કારીગર શ્રદ્ધે ભારતમાં વસતા હતા, ત્યારે આ ભારત સુખી અને સમૃદ્ધિશાળી હતો અને ભારતની સર્વ રીતે ઉન્નતિ હતી.

પણ ન્યારથી લોડ મેકાલેની શિક્ષાપ્રનાલિથી શિક્ષિત બનેલી ભારતીય પ્રજા વિદેશીઓની વાનર નકલ કરીને પ્રાચીન આર્યસંસ્કૃતિને ધૂળમાં રેળી રહી છે, ભારતની ઉન્નતિના નામે સ્ત્રીધર્મનો

ધ્વંસ કરીને સતી સીતાના આદર્શનો વિપ્લવ કરી રહી છે, સ્વતંત્રાની સદ્ધર્મમાં સ્વચ્છંદતાની સત્યનાશી પ્રવૃત્તિએ ચઢી પતિ-પત્નીના, ગુરુ-શિષ્યના, અને પિતા-પુત્રના આદર્શોને નષ્ટ બ્રષ્ટ કરી રહી છે. સ્ત્રીઓની માન મર્યાદાઓ મરણ શેષાએ પડી છે. ત્યારથી જ ભારત-વર્ષની પાયમાલી થઈ રહી છે.

હાલના કેટલાક પાશ્ચાત્ય શિક્ષા દીક્ષા-દીક્ષિત ભારતીય માતાના સપૂતો ભારતના અગ્રમુખ્ય બની મંદિર પ્રવેશ, શારડાખીલ, તલ્લાક ખીલ, જેવાં સેંકડો વર્ણુસંકરી ખીલો ઉપરાઉપરી લાધી, છળબળથી પ્રસાર કરાવી સનાતન ધર્મનો નાશ કરવા તનતોડ મહેનત કરી, ભારતની ઉન્નતિ કરવા ફેગટ પુરુષાર્થ કરી રહ્યા છે. પણ એ બાન બૂલ્યાઓને ખચર નથી કે:—ભારતની ઉન્નતિ એટલે દુઃખ રહિત કલ્યાણકારી આનંદની દશા. આથી ઉન્નતિના અભિલાષીઓએ તો ધર્મધ્વંસક કુટિલબની છેતરપંડી ન કરતાં શાસ્ત્રાગ્રાઓનું પાલન કરી, ઋષિ પ્રણિત ધર્મમર્યાદાનાં પુસ્તકોના અભ્યાસી બની ઉન્નતિના કાર્ય માટે ધૈર્યબળ અને આધ્યાત્મિક શક્તિ પ્રાપ્ત કરવી જોઈએ; કે જેથી ઉત્તરોત્તર અભ્યુદય પૂર્વક આનંદ બ્રહ્મ સુધી પહોંચાય; એજ સત્ય ભારતની ઉન્નતિ છે. સનાતનીઓનું ધર્મસ્વરાન્ય છેવટમાં બ્રહ્માનંદને પામ કરાવનાર હોવાથી વિશેષ શ્રદ્ધેય છે, સનાતનીઓ રાજકીય ચળવળના વિરોધી નથી પણ જે બાબતો વૈદિક સિદ્ધાંતોનો વિરોધ કરે છે તેનોજ અમે વિરોધ કરીએ છીએ. અમે તો ભારત વર્ષને અમારી પ્રાચીન સંસ્કૃતિ સહિત સ્વતંત્ર જોવા ચાહીએ છીએ.

અન્તમાં ભારતીય બંધુઓ તેમજ બહેનોને સવિનય નિવેદન છે કે:—સ્વધર્મમપિ જ્ઞાવેદ્ય ન વિકમ્પિતુમર્હસિ એ બખવદા-ગ્નને માન આપી. શ્રદ્ધાપૂર્વક પોતપોતાના વર્ણાશ્રમધર્મમાં અડમ્ લાગ્યા રહો; કે જેમાં ભારતની ઉન્નતિ સમાયેલી છે.

આર્યોવર્તના સ્વદેશી રાજા, રાણા, ઠાકોર તથા ધનાઢય સદ-

ગૃહસ્થોએ પોતાના દેશ, પ્રાંત, ગામ, જ્ઞાતિ અને કુટુંબના સઘળા મનુષ્યોને પોતાના સ્વધર્મ કર્તવ્ય રૂપ જ્ઞાન સાર આ પુસ્તકનો અભ્યાસ કરાવવો એ તેમનો આવશ્યક ધર્મ છે.

૧. આ પુસ્તકની શુદ્ધાશુદ્ધિ તપાસવામાં શ્રી. વિજયશંકર ડાહ્યા-શંકર ત્રિપાઠી “સ્વધર્મ દુરંધર” વિરમગામના કે જેઓએ અથાગ પરિશ્રમ લીધો છે તે બદલ તેઓશ્રીનો આભાર માનીએ છીએ.

૨. પરમપૂજ્ય સ્વામિશ્રી-પૂર્ણાનંદ સરસ્વતીજી કે જેઓમાં ધાર્મિક સિદ્ધાંતોની ધમશ વહન કરી રહી હતી; તેઓશ્રીની પૂર્ણ કૃપા તથા પવિત્ર સંસર્ગથી આ લેખની મૂખ્ય વસ્તુ પ્રાપ્ત થઇ હતી તે બદલ તેઓશ્રીના અમે પૂર્ણ આભારી છીએ.

૩. શ્રી સનાતન ધર્મભૂષણ, સ્વદેશહિતચિંતક, આર્યસંસ્કૃતિરક્ષક માન્યવર શ્રીમાન નારાયણજી પુરષોત્તમભાઈ સાંગણીજી (મુંબઈ)—

કે જેઓ પોતાનું અમુલ્ય જીવન સનાતન ધર્મસેવામાં અર્પિ રહ્યા છે; અને તેઓના ધર્મપ્રચાર કાર્યમાંથી અમોને ટેટલુંક જ્ઞાન મેળવવાનો અમુલ્ય લાભ મળ્યો છે. તે બદલ તેઓશ્રીનો અમે આભાર માનીએ છીએ.

૪. શ્રીમાન અમૃતલાલ શિવલાલભાઈ પરીખ (વઢવાણ સીટી) કે જેઓ આ કાર્યાલયને અંતઃકરણપૂર્વક સહાય કરી રહ્યા છે તે બદલ તેઓશ્રીનો આ સંસ્થા અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માને છે.

૫. મં. સ્વ. સરસ્વતીબેન રણછોડલાલ ગોર (વિરમગામ) શ્રી. લલ્લુભાઈ જીવજીરામભાઈ એડવોકેટ (અમદાવાદ) કે જેઓ આ સંસ્થાના પુસ્તકો ખરીદી પ્રચાર કરી રહ્યા છે તેઓશ્રીનો તથા સદ્ભાવશાળી કાર્યાલયના શુભહિતચિંતક શ્રી. મૂળશંકર નરસિંહરામ શુક્લ તથા રતીલાલ મણીલાલ ઠાકર (અમદાવાદ) તથા બડોળા

પ્રચાર કરનાર સેવાભાવી અન્ય સ્થાનિક પ્રચારકોનો અમે અંતઃ-કરણપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ.

કૈલાસવાસી શ્રી સનાતનધર્મ વિભૂષણ, સાક્ષરોત્તમ ભારતભૂષણ, વ્યાખ્યાન માર્તંડ, સદ્ધર્મ ભારકર, શ્રી સનાતનધર્મ કેસરી, શિષ્ય કવીશ્વર, ધર્મમર્યાદા સંરક્ષક, ભારતિય વીરરત્ન, શ્રીમાન્ નગીન-દાસ પુરુષોત્તમદાસ સંઘવીજી કે જેઓ શ્રુતિ, સ્મૃતિ પ્રતિપાદિત શુદ્ધ સનાતનધર્મના સમર્થ ઉપદેશક, સાચા ક્ષત્રિય વીરરત્ન, વયોવૃદ્ધ, જ્ઞાનવૃદ્ધ, અનુભવવૃદ્ધ હોઈ ભારતવર્ષની જનતાને, “ મહાકાલ, ધર્મમંત્રલાદિ ” પત્રો, અન્ય પુસ્તકો, લેખો તેમજ વ્યાખ્યાનો દ્વારા જનગૃહ કરી રહ્યા હતા; વળી જેઓ આ કાર્યાલયના મુખ્ય સંચાલકના માર્ગમાર્ગી હોવાથી તેમનો સપ્રેમપૂર્વક ખરા અંતઃકરણથી આ કાર્યાલય આભાર માને છે.

શ્રી ગુજરાત પેપર મીલસના કાર્યકર્તાઓ કે જેઓ આ કાર્યાલયના કાર્યને અનુકૂળતા કરી આપી રહ્યા છે તે બદલ તેઓશ્રીનો અમે અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ.

આ પુસ્તક અલ્પશુદ્ધિ પ્રમાણે સંશોધન કરીને તૈયાર કરી છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્યું છે. તેમાં અજ્ઞાનતા અને દષ્ટિ દોષોથી કેટલીક ભૂલો રહી ગઈ હશે. તો તે વિદ્વાનો કૃપા કરી સુધારી લેશે; અને આ કાર્યાલયને જણાવવા તેઓશ્રીને નમ્ર પ્રાર્થના છે; કે જેથી પુનરાવૃત્તિ વખતે યોગ્ય વિચારણા કરવામાં આવશે.

શ્રી જગદેશ્વરાશ્રિત કાર્યાલય
ઘીકાંટા - નવતાડની પોળ
મ હા દે વ વા જો ખાં ચો
અમદાવાદ

બવતાં કૃપાકાંક્ષી
માર્કેડરાય ચુનીલાલ રાવલ
શ્રી સનાતન ધર્મભૂષણ

પશુ મહાસભાનું સંમેલન

પાત્રોની સમજ.

વક્તાનાં નામ	—	પશુ નામ	વક્તાનાં નામ	—	પશુનામ
૧ મૃગેન્દ્રકુમાર	=	સિંહ	૬ બૃહસ્પતિચુલ	=	વાનર
૨ ગજેન્દ્રરાય	=	હાથી	૧૦ શંકુકર્ણીચાર્ય	=	શશી
૩ વર્કાગજ	=	ગિંટ	૧૧ ચિત્રશૂન	=	હરણ
૪ મહિષેન્દ્રદત્ત	=	પાડો	૧૨ સુગ્રીવરાય	=	ઘોડો
૫ ગવય શર્મા	=	રોઝ	૧૩ શંખાનન	=	શિયાળ
૬ સૂકરરાય	=	ભુંડ	૧૪ મિ.લંબકર્ણદાસ	=	મધેડો
૭ ચિત્રાંગ	=	ચિત્તો	૧૫ રોમશીંગ	=	ઘેટો કે બકરો
૮ આમ્બસિંહ	=	કુતરો	૧૬ પંડિત ધુરંધરેશ	=	બળદ

—૧૨૦૦૪૨૦—

પાલંડવનદાવોગ્નિ ધર્મેપવન વારિદમ્ ॥

પ્રણમમિ મુદાયુક્તઃ શંકરં લોકશંકરમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—પાખંડરૂપ વનના બાળનાર દાવામિ અને ધર્મરૂપ બગીચાને પોષણ આપનાર મેઘરૂપ તેમ લોકોનું કલ્યાણ કરનાર એવા આદિ શંકરાચાર્યને હું હર્ષથી પ્રણામ કરું છું.

આદ્યાર નિદ્રા ભય મૈથુનં ચ, સામાન્યમેતત્પશુલેર્લગ્નમ્ ।

ધર્મેદિ તેષામધિકો વિશેષો ધર્મેણ હીનાઃ પશુભિઃ સમાનાઃ ॥

પશુઓ અને મનુષ્યોને—ખોરાક, નિદ્રા, ભય, અને સ્ત્રીસમા-
ગમ એ સમાન જ છે. પરંતુ મનુષ્યોમાંજ ધર્મ એક વિશેષ છે, કે
જેથી તેઓ પશુઓથી શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. ધર્મથી રહિત છે, તે મનુષ્યો
પશુ સમાન જ છે.

અમારા સાંભળવામાં આવ્યું હતું કે થોડા સમય પહેલાં કાશ્મીર શુક્ર પૂર્ણિમાને રોજ સાયંકાલના છ વાગતાના સુમારે અંધકારપૂર્ણ મનોહર વિશાળ સ્થાનમાં આરણ્યક પશુઓની એક ગંભીર સભા ભરાઈ હતી. તે વખત વચંતઃક્રતુનો આરંભ હોવાથી જંગલની સઘળી વનસ્પતિ નવપક્ષવ વડે સુશોભિત દેખાતી હતી. લતાઓ અને વૃક્ષો, પત્રો અને પુષ્પો વડે સુંદર દેખાવાથી દરેક પ્રાણીઓના મનને આનંદ આપી ઉત્સાહિત કરતાં હતાં. તે ઉપર એટલાં પક્ષિઓ અને જમરો પોતાના મધુર શબ્દો વડે અને રમણીય ચુંબરવ વડે શ્રવણ કરનાર પ્રાણીઓના મનને પરમ શાંતિ આપી- દુઃખનું નિવારણ કરી સુખ કરતાં હતાં. સાયંકાળ સમીપ હોવાથી, અસ્તાચળ પર જતાં ભવિષ્યમાં ઘનારા અંધકારનો અને નિદ્રાદેવીની સત્તા પ્રવૃત્ત થવાથી થનાર; પ્રાણીમાત્રના અનર્થનું મૂળ અગ્નાંધકારનો પ્રસાર થવાનો જાણી, જાણે રોષ અને શોકના આવેશથી વ્યાપ્ત થયા હોય, તેમ રક્ત સ્વરૂપ ધારણ કરી, સૂર્યનારાયણ પોતાના કિરણો દ્વારા પ્રાણી માત્રને અપાતા પ્રકાશ-જ્ઞાનને સંકુચિત કરી લેતા હોય તેમ; પોતાના પ્રકાશને મંદ કરી, અસ્તાચળ પર જવા તૈયાર થયા હતા. અરણ્યવાસી તમામ પશુઓ પોતાનું સ્વાભાવિક પ્રાપ્ત થયેલ ખાન પાનનું કામ પરવારી આજના સમગ્ર પશુઓના ભવ્ય મેળાવડાને જોવા માટે પોતાના સ્વાભાવિક પરસ્પરના જાતિ વૈરનો ત્યાગ કરી સ્ત્રી જાતિ અને પુરૂષ જાતિનાં ટોળેટોળાં આવીને પૃથ્વી ઉપર કાળ સ્વભાવથી અનેલા તૃણાસન ઉપર યથા યોગ્ય સ્થાને બેસી, પરિપક્વનું કામકાજ શ્રવણ કરવા પોતાનું સ્વાભાવિક જાતિ આપલ્ય દૂર કરી, શાંતિથી એકાગ્ર ચિત્ત કરી બેઠાં હતાં. અરણ્ય વિશાળ હોવા છતાં શ્રોતામણીનો સમુદાય બહુ મોટો હોવાથી તે સ્થાન ખીચો ખીચ ભરાઈ ગયું હતું. વૃક્ષો ઉપર પણ મેર, પોપટ, ચઢલાં, કબૂતર, કાગડા, સમળા, ગીધ અને ધ્રુવડના સમુદાયો પણ જાણે સમાનું કામકાજ શ્રવણ કરતાં હોય નહિ ! તેમ પોતાના શબ્દો બંધ કરી મૌન

ધરીને શાંતિથી બેઠાં હતાં તેથી આ સ્થળની અનુપમ રમણીયતા જણાતી હતી.

પ્રારંભમાં ગજેન્દ્રરાય નામના સભ્યે આ પરિષદ ભરવાનો હેતુ જણાવતાં કહ્યું કે:-ધણા હર્ષની વાત છે કે—વર્તમાન સમયમાં આપણા માટે સૃષ્ટિકર્તા બ્રહ્માએ નિર્માણ કરેલા અને પરંપરાથી ચાલતા આવેલા ધર્મને, મનુષ્યો પશુધર્મ કહીને નિંદતા હતા. તેમાંના જેઓ પોતાને સુધરેલા કહેવડાવે છે તેઓ આજે આપણને અનુસરવા લાગ્યા છે અને આપણા ધર્મનાં વખાણ કરવા લાગ્યા છે; માટે આપણે બધાએ મળીને તે સુધારક મનુષ્યોને આપણા તરફથી એક અભિનંદન પત્ર લખી મોકલવું જોઈએ; એમ મને લાગે છે અને આપણામાંના કેટલાએકનો પણ તેમ મત છે; માટે તેમાં તમે સર્વની સંમતિ મેળવવા આપ સર્વને આમંત્રણ કરવામાં આવ્યું છે. માટે એ બાબતમાં આપ સર્વેએ પોતપોતાનો અભિપ્રાય જણાવવા કૃપા કરવી.

હાર પછી “ધુરંધરેશ” નામના સભ્યે “મૃગેન્દ્રરાયને” પ્રમુખસ્થાન આપવાની દરખાસ્ત મુકતાં તેને વકાંગ, બૂહલ્લાંગુલ અને શંકુકર્ણના અનુમોદનથી સર્વાનુમતે તેને પ્રમુખસ્થાન આપવામાં આવ્યું હતું.

પ્રમુખે પોતાનું સ્થાન સ્વીકારતાં જણાવ્યું કે—આપ સર્વની અનુમતિથી મને આ સ્થાન પર વિભૂષિત કરવામાં આવ્યો છે, તેથી હું આપ સર્વનો આભાર માનું છું; અને નવીન સુધારક મનુષ્યોને અભિનંદન પત્ર મોકલવાની બાબતમાં જે જે હેતુ સમાએલ હોય તે ઉપર જેઓને બોલવા ઈચ્છા હોય તેને પોતાના મુદ્દાઓ સાથે વિવેચન કરવા રજા આપું છું.

પ્રથમ “સુગ્રીવરાય” નામના સભ્યે જણાવ્યું કે—આપણે અને

મનુષ્યો યન્ને પ્રાણી છીએ, પણ આપણે “ચતુષ્પાદ પશુ” કહેવાઈએ છીએ અને મનુષ્યો “દ્વિપાદ પશુ” કહેવાય છે. શાસ્ત્રોમાં યન્નેને પણ કહેવામાં આવ્યાં છે; અને તેથી ઇશ્વરને પશુપતિ કહેવામાં આવે છે, કારણ કે તે આપણા યધાનો ઉત્પન્ન કરનાર અને રક્ષણ કરનાર છે. આપણે સર્વ એકજ પિતાની પ્રજા છીએ, પણ ઘણા કાળથી યન્ને જાતિમાં મતભેદને લીધે ભેદ પડી ગયો હતો; તે વખત જતાં સુધારક દ્વિપાદ પશુઓને સમગ્રયું છે, અને સત્ય જાણવામાં આવ્યું છે, તેથી તેઓ હવે આપણા ધર્મનાં વખાણુ કરે છે; અને આપણા ધર્મને ઘણે અંશે અનુસરવા લાગ્યાં છે.

જેમ આપણે જગતનો કર્તા ઇશ્વર હોવા છતાં તે ઇશ્વરને માનતાં નથી, કેમ પણ શાસ્ત્રને માનતાં નથી, અને શાસ્ત્રોમાં કહેલા કેઈ પણ ધર્મનો સ્વીકાર કરતાં નથી, તેથી તેનું આચરણ પણ કરતાં નથી; તેવીજ રીતે દ્વિપાદપશુઓ પણ વર્તમાન સમયમાં પોતાને સુધારક જાહેર કરીને, કેઈ પણ ધર્મને અને કેઈપણ શાસ્ત્રને માનતાં નથી; અને શાસ્ત્રોમાં કહેલા ધર્મોનું આચરણ કરતાં નથી. પણ આપણી માફક માત્ર ધોરાક ખાય છે, મળ, મૂત્રનો ત્યાગ કરે છે, અને સ્ત્રી પુરુષો મળીને પ્રજોત્પત્તિ કરે છે, તથા દિવસે ધોરાક માટે કરેલા શ્રમને ટાળવા માટે આપણી પેટે રાત્રે નિદ્રા કરે છે, એ પ્રમાણે એ મનુષ્યો આપણી સમાન આચરણ કરનારાં હોવાથી, આપણા ધર્મને અનુસરતાં હોવાથી, આપણે સર્વે મળીને તેમને એક અભિનંદન પત્ર મોકલાવવું જોઈએ એમ મને લાગે છે, તેથી હું તે મતને યોગ્ય માનું છું.

ત્યારપછી “આમસિંહ” નામના સભ્યે સર્વ સભાને નમ્રતાપૂર્વક વિનંતિ કરી કે, સુગ્રીવરાયે કહેલાં કારણો મુખ્ય છે; પણ એ સિવાય અન્ય કારણો પણ છે, કે જેને લઈને એ મનુષ્યોને આપણે અભિનંદનપત્ર મોકલી આપવું જોઈએ. કારણ કે-તેઓએ હાલમાં લક્ષના સંબંધમાં પણ આપણા જેવીજ પદ્ધતિ સ્વીકાર

કરવા લાગ્યા છે, અને તેનું પ્રચારકાર્ય પણ શરૂ થઈ ગયું છે, અને તેના દાખલાઓ મોબુદ છે. સમાને તે ગાળવાની જરૂર જણાશે તો પછી જાહેર કરીશ, પણ હાલ તો સર્વ માનવતા સમ્યોતે મોદમ જણાવું છું.

પ્રાચીન સમયથી વર્તમાન સમય સુધી આપણા ચતુષ્પાદ પશુઓની લગ્ન વિધિની નિંદા કરનારાં મનુષ્યોએ, આપણા લગ્ન વિધિથી ભિન્ન શાસ્ત્રીય લગ્ન વિધિ બનાવી, તેમાં અગ્નિને સાક્ષી તરિકે રાખી, પુરોહિતદ્વારા મંત્રો બોલાવી, અગ્નિમાં હોમ અપાવી, કન્યાનાં માથાપ પાસે કન્યાનું દાન વરને અપાવતાં હતાં; અને જ્યારે તે કન્યા દેવવશાત વિધવા થાય તો પણ ફરીથી લગ્ન કરી શકતી નહોતી; પણ જીંદગી સુધી બ્રહ્મચર્ય પાળી, ઈશ્વરનું ભજન કરી, જીંદગી ગુમરતી હતી; અને તેમાં તેઓ મેટું પુણ્ય માનતાં હતાં. પરંતુ હમણાં અંગ્રેજી શિક્ષણ પામેલાં નવીન સુધારક મનુષ્યોએ પશ્ચિમની પ્રજામાં પ્રચલિત થયેલાં અને પ્રતિષ્ઠા પામેલાં, આપણાં લગ્ન વિધિને અનુસરી આપણી માફક લગ્ન કરવાનો પ્રચાર કર્યો છે. અને તેના દાખલાઓ પણ પ્રસિદ્ધ થયેલા છે. આપણામાં લગ્ન કરવા યોગ્ય ઉમ્મરની જે સ્ત્રી થાય, તે રતિ સમર્થ અનેક નરજાતિ યુવકોની સાથે કીડા કરે છે અને જેવટે એક સ્વજાતિના પુરુષ સાથે લગ્ન કરી ગર્ભ ધારણ કરે છે. તેમ હાલમાં નવીન દ્વિપાદ પશુઓ પણ પ્રાચીન ઋષિ પ્રણીત લગ્ન વિધિનો ત્યાગ કરીને, આપણી પેઢે અનેક નવશિક્ષિત કીડાદક્ષ યુવકોનો પ્રસંગ કરી પોતાને પસંદ પડે તેવા યુવક સાથે લગ્ન કરે છે; આપણું જેમ આપણાં માતા, પિતા, એન, ભાઈ, સમા-સંબંધી કે વડીલોની સંમતી કેવા બીલકુલ ધર્યછતાં નથી. આપણી જેમ સમાગમ એ જ લગ્ન વિધિ છે, અને પુરોહિતની પણ જરૂર નથી; તેમ તેઓ પણ સમાગમને જ લગ્નવિધિ માનતાં થયા છે; અને પુરોહિતની પણ આવશ્યકતા તેમાં જોતાં નથી. કારણ કે તેમાં અગ્નિમાં હોમ અપવાનું

અને મંત્ર બણી આશીર્વાદ આપવાનું હોતું નથી; તથા કન્યાનું દાન કરવાનો કશોજ પ્રકાર નથી. આ વિધિ પસંદ કરી, પ્રચલિત કરવાનું કારણ એ છે કે, તેથી પોતપોતાને પસંદ પડે તેની સાથે લગ્ન કરવાથી સ્નેહપ્રત્યોદ્ભવ થાય છે; અને જીંદગી સુખમાં જાય છે, તેમજ જ્યારે છુટાં થવું હોય, ત્યારે છુટાં પણ થઈ શકાય છે, અને તેમાં રાજકીય કાયદો પણ આડે આવતો નથી. એજ એની ઉત્તમતાને સાબીત કરી આપે છે.

દાનવિધિથી પરણેલી કન્યાનો વિવાદ ફરીથી ધર્મશાસ્ત્રમાં થઈ શકતો નથી, કારણ કે ધર્મશાસ્ત્રમાં કન્યાનું દાન એક જ વખત થઈ શકે શકે એમ કહેવામાં આવ્યું છે, તેથી વિધવા સ્ત્રીનું ફરીથી દાન વિધિથી શાસ્ત્ર પ્રમાણે લગ્ન થઈ શકતું નથી. તેથી સ્ત્રીઓને વૈધવ્ય ભોગવવું પડે છે. કામાસક્ત સ્ત્રીઓ અને પુરૂષો કામવાસનાને આધીન થઈને, લગ્નમાંના દાનવિધિનો ત્યાગ કરીને, આપણી માફક પોતપોતાની જાતે જ સ્વેચ્છાથી જોડાય છે આપણા પશુ વિવાહમાં એવો કોઈ પ્રતિબંધ નથી, કે સ્ત્રી અથવા પુરૂષ ફરીથી અન્યની સાથે ન જોડાઈ શકે; આપણાં લગ્નની ખુશી અને ઉત્તમતા એટલી બધી છે કે, તેને આખી દુનીયાં સ્વીકારે છે, કે જેમાં જ્યારે મરજી પડે ત્યારે તેજ ક્ષણે સ્ત્રી પુરૂષ છુટાં થઈ શકે છે. બીજી ખુશી એ છે કે, સ્ત્રી અને પુરૂષની બન્નેની સરખી જ સ્વતંત્રતા છે. તેમ બન્નેને પરસ્પર સ્ત્રી પુરૂષ કોઈનો કોઈ હક કે બંધન નથી, તેથી કોઈ સ્ત્રી કોઈ પુરૂષની પત્ની હોતી નથી; તેમ પુરૂષ પણ કોઈ સ્ત્રીનો ધણી હોતો નથી. તેથી એક સ્વેચ્છાએ વિચરી શકે છે. એવી સ્વતંત્રતાને લીધે, આપણામાં પરસ્પર સ્ત્રી પુરૂષ કોઈ કોઈની મીલકતનાં વારસદાર હોતાં નથી; તેમ પ્રજા પણ કોઈ ચોક્કસ પિતાની હોતી નથી, તેથી તે પિતાની વારસદાર પણ ગણાતી નથી. જે કે પશ્ચિમની પ્રજા સર્વથા આપણું અનુકરણ કરે છે, તે પણ તેઓને દેવળમાં જઈ લગ્ન નોંધાવવાં પડે છે. એટલી

પરાધિનતા છે, અને આપણે તો તે પણ નથી અને તેવી જ રીતે હાલમાં સુધરેલાં દિપાદ પશુઓ આપણને સર્વથા અનુસરે છે, અને સરકારની કે ધર્મની આડખીલી રાખવા ઇચ્છતાં નથી; પણ જો તેઓ એવી આડખીલી રાખશે તો તેમની સ્વતંત્રતામાં ખામી ગણાશે. અને વધારે પરાધિન બનશે. પણ હું ધારું છું કે, તેઓ સુશિક્ષિત અને કેળવાએલા હોવાથી એવી ભૂલ કરી પોતાની સ્વતંત્રતા ગુમાવશે નહીં, અને સર્વથા આપણી પદ્ધતિને જ અનુસરશે. કે જેમાં ધર્મની કે રાજ્યની ઉખલ નથી. વળી તેઓ આપણી પેઠે પોતાના કુટુંબમાં હજી સુધી જાહેર લગ્ન કરતાં નથી પણ છુપી રીતે કરતાં હોય તેમ જણાય છે, એમ લોકોમાં સંભળાય છે. એ રીતે આપણી સુધરેલી પદ્ધતિ કે જે આપણને વારસારૂપે પરંપરાથી પ્રાપ્ત છે, અને જેમાં ફરીથી સુધારો કરવાની આવશ્યકતા રહેતી નથી, એવા આપણા સ્વાભાવિક ધર્મને અનુસરનારી પ્રજાને આપણે બાલિનંદન પત્ર મોકલવું એ યોગ્ય જ છે. જેથી તેઓને પ્રોત્સાહન મળશે. અને પોતાના કામમાં આગળ વધશે.

પછી બૃહદ્વાંગુલ નામના એક સભ્યે સભાસદોને વિનંતી કરી કહ્યું કે, લક્ષના સંબંધમાં નવીન સુધારક મનુષ્યોએ જીતી રહીને ત્યાગ કરીને આપણી સુધરેલી પદ્ધતિને સ્વીકાર કર્યો છે; એટલું જ નહીં, પણ શરીર વિધિમાં પણ મોટો સુધારો કર્યો છે. અને તે આપણે જ પરંપરાગત સુધારો છે, અને તે એ છે કે-પ્રાચીન સમય સુધી મનુષ્યો પોતાની જીતી પ્રમાણે પ્રાત્ર કાળમાં શય્યામાંથી ઉઠી, જંગલમાં એકાંત સ્થાનમાં જઈ, ત્યાં બેસીને મળ-મૂત્રનો ત્યાગ કરી, તે મળસ્થાનને જળથી ધોઈ સાફ કરતાં હતાં; અને પછી હાથ પમને પણ માટી અને પાણી વડે ધોઈ સાફ કરતાં હતાં. તેને તેઓ શૌચ વિધિ કહી તેને વખાણતાં હતાં. ત્યારપછી જળથી સ્નાન કરી, નિત્ય કર્મ કરી, પછીથી બોજન કરતાં હતાં; ત્યારે હાલમાં તે રીતને તદ્દન ફેરવી આપણી સુધરેલી પદ્ધતિ દાખલ

કરવા માંડી છે. અને તે એ કે તેઓ હાથમાં ઉભાં ઉભાં જ પેશ બ કરે છે, અને જાડે જર્થ આખ્યા પછી તે સ્થાનને જળથી સાફ કરતાં નથી; તથા હાથ અને પમને પણ જળ વડે ધોતાં નથી. તેમ સ્નાન પણ કરતાં નથી; અને તે ક્યાં વિનાજ બોજન કરે છે. સ્નાન કરવામાં તેઓ ધાર્મિક કારણ માનતાં નથી. તેઓ શરીરની સ્વચ્છતા માટે એક પાણી બરેલા પાત્રમાં બેસીને સ્નાન કરે છે. નહીં ઘોઝેલા પગ તેમજ અપ્રક્ષાલિત ગુદાવાળા મલિન જળ વડે ઢાળના કરી, તે વડે સ્નાન કરી, પોતાને શુદ્ધ થએલ માને છે. પરંતુ આપણી દષ્ટીએ એ ગંધુ બૂલ બરેલું લાગે છે. કારણ કે આપણને સ્નાનથી જેમ ધાર્મિક ફળ જણાતું નથી. તેમજ સ્નાન વડે સ્વચ્છ થવાથી સર્વ પ્રકારનું આરોગ્ય પણ સચવાતું નથી; પરંતુ માત્ર વ્યાયામથી જ આરોગ્ય બોમવી શકાય છે. આપણે વ્યાયામશીલ હોવાથી સ્નાન નહિ કરવા છતાં પણ આરોગ્ય બોમવીએ છીએ. મનુષ્યોમાં પણ વ્યાયામ કરનારાં જ આરોગ્ય બોમવે છે, માટે સ્નાન કરવાથી જ આરોગ્ય સચવાય છે, એ માન્યતા આપણા અનુભવ વિરુદ્ધ છે, એમ જણાયાથી કેટલાએક નવશિક્ષિત વર્ગ સ્નાન કરવામાં કેટલોક અનાદર ધરાવે છે; એ ખુશી થવા જેવું છે. અને તેથી આપણા અભિનંદને યોગ્ય છે એમ હું માનું છું.

મિ. લંબકર્ણ નામના સભ્યે સર્વને ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે, આજદિવસ સુધી દ્વિપાદપશુઓ કપડાં પહેયાં વિના ઉઘાડાં ફરવામાં નિર્જાન્યતા, પશુતુલ્યતા, માનિને તેને ધિક્કારતાં હતાં; પણ હાલમાં તે રૂઢીને ફેરવીને તેઓએ એમ સિદ્ધ કર્યું છે કે, ઉઘાડા રહેવામાં જ શાયદો છે; એમ દલીલોવડે લોકોમાં જાહેર કરે છે. અને તેના પ્રચાર માટે આરંભમાં સ્ત્રીઓ પોતાનાં અંગ દેખાય એવાં કપડાં પહેરવા લાગી છે. અને છોકરીઓ ગોઠણ ઉઘાડી દેખાય તેવા જાંગીયા પહેરે છે, અને માથે કાંઈ પણ ઓઢ્યા સિવાય ઉઘાડી જ ફરે છે. અને શાળાઓમાં જાય છે. અને જતે દિવસે તેમાં સુધારો

કરી હિવાડાં ફરવામાં પણ સરમશે નહિ એ કાર્યના પ્રચાર માટે જર્મની જેવા સુધરેલા દેશમાં “ નમ્મમંડળ ” સ્થપાયું છે, તેમાં એક લાખ માણસો સામેલ થયાં છે. અને તેની સફળતા જોઈને અન્ય દેશના લોકો પણ તેમનું અનુકરણ કરશે એવું માઈ માનવું છે. એ નમ્મમંડળમાં સ્ત્રીઓ અને પુરુષો બન્ને નમ્માવરથામાંજ બધા સમયમાં સાથે રહી શકે છે, અને તેમાં તેને કાંઈ પણ સંકોચ જણાતો નથી. આ નમ્મમંડળ આપણા પશુધર્મને અંતઃકરણથી સ્થાય છે અને તે આપણા ધર્મનો ફેલાવો કરવા તનતોડ યતન કરી રહ્યાં છે માટે હું સુગ્રીવચંદ્રના મતને ટેકા આપું છું.

પછી મહિષેન્દ્રહત્ત નામના સભ્યે મતને ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે, અપણે જેમ બ્રાહ્મણને લીધે એકજ પાત્ર (ગમાણ) માં કે હવાડામાં સાથે રહીને પાણી પીએ છીએ, કે એકબીજાનો ખાધેલો ખોરાક ખાઈએ છીએ, તે પ્રમાણે ચાલતા સમયમાં સુધારક મનુષ્યો પણ પોતાના ધર્મનો ત્યાગ કરીને, ઘણાજ હરખાઈને એકજ પાત્રમાં સાથે ખોરાક ખાય છે, અને એકજ પાત્ર વડે પાણી પણ પીએ છે, અને ખાધેલું પણ ખાય છે; એ બધું સ્તુત્ય છે. એથી આપણા ધર્મનો ફેલાવો થોડાજ સમયમાં થઈ જશે, એથી આપણે હરખાવું જોઈએ. જો કે હિપ્પની રૂઢીથી આપણને સાંસગિક રોગો થાય છે, અને તેથી આપણા મરણનું પ્રમાણ અકરમાત્ર બહુ વધી જાય છે અને આપણી સંખ્યાને બહુ હાનિ પહોંચે છે, એમ જાણવા છતાં આપણા સુહૃદ્ભાવને લીધે, તે રૂઢીનો ત્યાગ કરી શક્તાં નથી. સુધારકો પણ તેથી એપી રોમો વધવાનો સંભવ જાણવા છતાં પણ, આપણા ધર્મને સ્થાનારા હોવાથી તે પદ્ધતિનો ત્યાગ કરશે નહિ એમ હું માનું છું. માટે હું અભિનંદન પત્ર આપવાના કાર્યમાં સંમત છું.

ત્યારપછી સૂકરરાય નામના સભ્યે મતને ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે આપણને જેમ કોઈ વસ્તુ અસ્પૃશ્ય, અબદ્ય કે અગમ્ય નથી, એટલે આપણે માત્ર વિષ કે જે પ્રાણુષાતક છે તેનો ત્યાગ કરી બધી વસ્તુ

ખાઈ શકીએ છીએ, અને બધી વસ્તુનો સ્પર્શ કરી શકીએ છીએ, એટલે મૃત પશુ, વિષ્ઠા, પેશાબ કે અમે તે ગંદકીનો; આપણી પ્રમુત સ્ત્રીનો, કે રજસ્વલાનો સ્પર્શ કરીને, સ્નાન કરતાં નથી. મુકદ્દાને અડવામાં આપણને જરાય સંકાય નથી, તેમ બક્ષણ કરવામાં પણ જરાય સંકાય નથી. તેમાં અમારી જાતીમાં ખાસ કરીને ગંદકીની ખાનારી, તેમજ ગંદકીમાં જ રહેનારી હોવા છતાં અમે સ્નાન કરતાં નથી. શરીરે ગંદકી લાગેલી જોઈને આપણને અણમો થતો નથી. એવી રીતે દ્વિપાદ પશુઓ પણ આપણી પેઠે અસ્પૃશ્ય જાતિ કે વસ્તુને અડકીને સ્નાન કરતાં નથી; અને અસ્પૃશ્યનો સ્પર્શ કરીને હરખાય છે. વળી આપણે જેમ પોતાના કુટુંબમાં લગ્ન કરીએ છીએ તેમ તેઓ પણ પોતાના કુટુંબમાં લગ્ન કરવાનો પ્રયત્ન કરવા મત્ત કરે છે. ઘણી પ્રજાએ તો ઘણા વખતથી તેમ કરવાની રૂઢી દાખલ કરેલી જ છે. વળી સુધારકોએ તો તેને માટે એક દેશી રાજા પાસે કાયદો પણ કરાવ્યો છે. એ પ્રમાણે એ સુધારક મનુષ્યો આપણી માફક સર્વથા ધર્મશાસ્ત્રને નહિ માનીને સ્વચ્છંદથી વર્તે છે, તોપણ જોને દિવસે આપણી પેઠે, ભગિની કે કન્યા સાથે પણ લગ્ન કરશે એમ મને લાગે છે. માટે તેમને અભિનંદન આપવું એ યોગ્ય છે.

ત્યારપછી વકાંગજ નામના સભ્યે એ મતનો વિરોધ કરતાં કહ્યું કે, એ સુધારક મનુષ્યો ક્ષણિક ચિત્તચાળા હોવાથી ઘડી ઘડીમાં પોતાના મતનો અને ધર્મનો ફેરફાર કરી અન્યનું અનુકરણ કરી કરે છે, પહેલાં મુસલમાનોનું અનુકરણ કરતા હતા. હવે યુરોપિયનોનું અનુકરણ કરે છે; વળી તે મુકીને ખ્રીષ્ટીય કરશે માટે આજે આપણા ધર્મનું અનુકરણ કરે છે, અને કાલે તેનો ત્યાગ પણ કરે તો તેને આપણે શી રીતે અટકાવી શકીએ. વળી આપણા મતને સ્વીકારનારાઓની સંખ્યા થોડી છે, અને જુના મતવાળાઓની સંખ્યા મોટી છે, તેથી આપણા મતનો પ્રચાર થવો સંભવીત નથી. કારણ કે જુના મતના લોકો આપણા ધર્મનો સ્વીકાર કરતા નથી, માટે તેમને અભિનંદન આપવું યોગ્ય નથી.

ચિત્રશૂંગ નામના સભ્યે મતનો વિરોધ કરતાં જણાવ્યું કે, તે મનુષ્યો આપણા ઉપર અકારણ વૈર રાખી આપણા સર્વનો વારંવાર નાશ કરે છે, આપણે તેમને કાંઈ નુકશાન કરતાં નથી, તેમના વાસ-સ્થાનમાં જતાં પણ નથી, અને તેમની માલ મિલકતનો નાશ કરતાં નથી, તોપણ તેઓ નિર્દય થઈને આપણો વિનાશ કરે છે. માટે તેવા જાતકીઓને અભિનંદનપત્ર મોકલાવવું એ યોગ્ય નથી.

પછી દુરંધરાયે જણાવ્યું કે તે દ્વિપાદ પશુઓ આપણી પાસે નિર્દય રીતે કામ કરાવે છે. અને પેટ ભરીને પુરું ખાવા પણ આપતાં નથી. અશક્ત હોઈયેનો પણ મારીને કામ લે છે; એટલુંજ નહીં પણ તેમને અમે અનાજ પકવી આપીએ છીએ, તેના બદલામાં તેઓ અમને નિર્દોષને મારી અમારું બક્ષણ કરે છે. એવાં નિર્દય અને કૃતદંતી મનુષ્યો કરતાં બીજા કાંઈ પ્રાણી કૃતદંતી નથી; માટે તેઓ અભિનંદનને લાયક નથી.

શંકુકર્ણાચાર્યે જણાવ્યું કે દ્વિપાદ પશુઓ સ્વચ્છંદી છે, તેથી આપણા જ ધર્મને અનુસરે છે એમ કહેવું યોગ્ય નથી, આપણે તો પોતપોતાની જાતિમાં જ લગ્ન કરીએ છીએ. ત્યારે તેઓમાંના કેટલાંએક તો એ જાહેર રીતે સ્વજાતિમાં લગ્ન કરી, પછી બીજી જાતિમાં પણ બીજાં ગુપ્ત લગ્ન કરે છે. તેને તેઓ જાહેર થવા દેતાં નથી. કારણકે જાહેર થવામાં અપકીર્તિ માને છે. પણ ગુપ્ત લગ્ન કરવામાં તેઓ કાંઈ દોષ જોતા નથી. યુરોપ અમેરિકામાં જતારા તો ત્યાંની જાતિ સાથે લગ્ન કરે છે; પણ તેને તેઓ છુપાં રાખે છે. કેટલાંએક વર્ષ ઉપર ટાઈમ્સ ઓફ ઈન્ડિયાના લેખમાં જણાવ્યું હતું કે—“અવિવાહિત માતા અને છોકરાં સંબંધી વિચારણા ચત્રાવવા સ્થપાયેલ નેસનલ કૌન્સિલના વાર્ષિક રિપોર્ટમાં યુરોપિયન નહિ તેવા પરદેશી ઈંગ્લિશ કોલેજો અને યુનીવર્સિટીઓમાં બહુતા વિદ્યાર્થીઓથી અવિવાહિત કન્યાઓમાં ઉત્પન્ન થનારાં બાળકોના સંબંધી પ્રશ્ન ચર્ચાયો હતો. તેમાં એવી હકીકત જણાઈ કે, પ્રતિવર્ષ વિદેશી

દરીયાપારના વિદ્યાર્થીઓથી થએલાં બાળકોની સંભાળ લેવાય છે. આવાં બાળકોની સંખ્યા છેલ્લા થોડા વર્ષથી વધી પડી છે. ખાસ કરીને ઈન્ડિયન પિતાથી ઉત્પન્ન થએલાં બાળકોની સંખ્યા વધારે છે.” તેથી ચોક્કસ જાણાય છે કે, હિંદીવાનો અન્ય જાતિ સાથે પણ લગ્ન કરે છે અને તેમાં કેટલાએક રાજ્યો અને ગૃહસ્થાના દાખલાઓ પ્રસિદ્ધ થયા છે. તેથી તેઓને આપણે અભિનંદન આપવા યોગ્ય નથી.

ગાયયશર્માએ કહ્યું કે:-તેઓને અમે કાંઈ હાનિ પહોંચાડતાં નથી, છતાં તેઓ અમને જ્યાં અમે ખોરાક ખાતાં હોઈએ ત્યાં આવીને મારે છે. અથવા હાંડી કાઢે છે. અમે તેમને કાંઈ નુકસાન કરતાં નથી, માત્ર કુદરતથી ઉગેલાં ઘાસ માત્ર ખાઈએ છીએ તો પણ તેઓ અમને વિના વાંકે મારે છે. માટે તેમને અભિનંદન આપવું જોઈએ નહિ.

રોમશીંગે ઘણી જ દિલ્લગીરી સાથે જણાવ્યું કે, આપણી બધી જાતિઓ કરતાં અમારી જાતિ ઉપર તેઓ બહુ ગુસ્સા મુગ્ધરે છે. અમારા શરીર ઉપરના વાળને કાતરી લેઈ તેનાં કપડાં બનાવી તે વડે તેઓ ઠંડીનો બચાવ કરે છે; અને અમને ઠંડી વડે દુઃખી થવા દે છે. એટલેથીજ શાંત નહી રહેતાં અમારી જાતિનો ઘણા પ્રમાણમાં નાશ કરી તેનું બક્ષણ કરે છે, માટે તેઓ અભિનંદનને લાયક નથી.

પછી શંકુકર્ણ અને શંખાનન વગેરેએ પણ અભિનંદન પત્રનો વિરોધ જાહેર કર્યો. તેથી સભામાં મળેલાં સર્વ પશુઓએ એક સાથે અભિનંદન પત્ર આપવાનો વિરોધ જાહેર કર્યો તેથી સભામાં મોટો કોલાહલ થઈ રહ્યો.

પછી સર્વ કોલાહલને શાંત કરીને પ્રમુખસ્થાને બિરાજેલા મૃગેન્દ્રકુમારે સર્વ પ્રજાને શાંતિ આપતાં જણાવ્યું, કે હું તો જાણતો હતો જ કે, દ્વિપાદ પશુઓ અભિનંદન પત્રને યોગ્ય નથી; પણ કેટલા-એકના ખાસ આગ્રહથી તમારા સર્વનો અભિપ્રાય જાણવા આ સભા બોલાવવામાં આવી છે. અને તેથી હું જાણી શક્યો છું કે, તમારી

સર્વની મરણ અભિનંદન આપવા વિરુદ્ધ છે. અને તે બાળખીજ છે; કારણકે તેઓ ક્ષણિક ચિત્તવાળાં હોવાથી ધડીમાં આપણો ધર્મ સ્વીકારે છે, અને થોડા વખત પછી તેને ધિક્કારી ત્યાગ કરે છે. આપણે તેઓને કાંઈ ઉપદ્રવ કરતા નથી, આપણે સર્વે જંગલમાં રહીએ છીએ, જે કુદરતી છે તેની ઉપર કોઈનો હક નથી અને તે આપણે માટે જ કુદરતે સરજેલ છે ત્યાં આવીને તેઓ આપણને ફરતાથી મારે છે, તેટલા માટે જ અમે તેનો બદલો વાળવા જે અમારી નજરે પડે તેનું બક્ષણ કરીએ છીએ અને તેમાં અમને વાત તથા ચિંતાઓ મદદ કરે છે, તેને અમે ધન્યવાદ આપીએ છીએ; માટે તમારી સર્વેની મરણને અનુસરીને હું અભિનંદનપત્ર મોકલવા ચ્હાતો નથી. એ પ્રમાણે પ્રમુખશ્રીનું વચન સાંભળી સર્વ સમા આનંદ પામી હર્ષ ગર્જના કરવા લાગી. છેલ્લે પ્રમુખનો ઉપકાર માની હર્ષ ગર્જના કરતી સર્વ સમા વિસર્જન થઈ.

—૦૦૦૦૦૦૦—

આધુનિક દિગ્દર્શન વિચારણા.

શ્રી સનાતનીઓનું સંગઠન અને તેના ઉપાયો.

પ્રિય વાચક વૃન્દ !—જગતમાં જે કોઈ ધર્મ અને સંસ્કૃતિ કહેવરાવવાને લાયક હોય તો એક માત્ર સનાતન ધર્મ અને હિંદુ સંસ્કૃતિ જ છે કે જે ધર્મ ઇશ્વરકૃત હોઈ તેના સિદ્ધાંતો અચળ, અટલ અને પ્રાણિમાત્રનું સુખ અબ્યુદય અને મોક્ષ ઇચ્છનારા છે. જગન્નિયંતા પરમાત્માએ હિંદુઓના અબ્યુદય અને મોક્ષને માટે વેદશાસ્ત્રાદિ બનાવી વર્ણ તથા આશ્રમ ધર્મની વ્યવસ્થા કરેલી છે, કે જેના અવલંબનથી વિધર્મીઓના લાખો આક્રમણો સફળ થઈ શકતાં નથી.

વર્ણાશ્રમ પદ્ધતિમાં એ જગન્નિયંતા પ્રભુએ એટલી શ્રેષ્ઠતા મૂકી

છે કે જો ચારુવર્ણ્ય પ્રજા તદ્દનુસાર વર્તે તો આ લોકની સર્વ સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરી પરબ્રહ્મ પરમાત્માને પામી શકે છે.

અત્યારે ભારતવર્ષમાં ચાર વર્ણુ ઉપરાંત જે અનેક જાતિઓ હિન્દુ પ્રજામાં દષ્ટિગોચર થાય છે, તેનું કારણ એ છે કે શાસ્ત્રે મનાઈ કરવા છતાં જે સ્વચ્છંદી લોકોએ સ્વેચ્છાચારને વશ થઈ અનુલોભ તથા પ્રતિલોભ લગ્ન કર્યાં તેથી જ અનેક જાતિઓ થયેલી છે. અત્યજ આદિ અસ્પૃશ્યો એ શબ્દ પુરુષના પ્રતિલોભ લગ્નનું તથા સગેત્ર વિવાહનું પરિણામ છે.

હિન્દુ સંસ્કૃતિ અને ધર્મની આગળ ઇતર દેશની સંસ્કૃતિ કર્ણી નિસાતમાં નથી. આ સર્વોપરિ હિન્દુ સંસ્કૃતિનો આદર્શ એટલો અદ્ભુત અદ્વિતીય અપ્રતિમ અને અનુપમ છે કે તેની તુલનામાં બીજી સંસ્કૃતિ ક્ષણભર ટકી શકે એમ નથી. ઇતિહાસ જોતાં તો સાફ જણાય છે કે, જ્યારે હિન્દુ સંસ્કૃતિ અને સનાતન ધર્મ ઉન્નતિના શિખરે પહોંચેલાં હતાં ત્યારે મગન મગ્ગેશ દેશના લોકો તદ્દન જંગલી અવસ્થામાં હતા, હાલ તેવા દેશોનું ભારતવર્ષની બાંધી ખોપરીના મનુષ્યો અનુકરણ કરી આપઘાતનો અમુલ્ય વારસો વેદશાસ્ત્ર, અને પુરાણો ઉપર નાના કુતર્ક-શંકાઓ કરી ઉલ્કાપાત મચાવી રહ્યા છે.

જ્યારે જર્મની અને પાશ્ચાત્ય દેશના તત્ત્વજ્ઞાનીઓ આપણા સનાતન ધર્મનું ઉચ્ચતમ તત્ત્વજ્ઞાન અને વર્ણુવ્યવસ્થા જોઈ મુગ્ધ થઈ જાય છે અને મુક્ત કંઠે પ્રશંસા કરી સંસ્કૃત ભાષાનું શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતાનું, મહાભારતનું, યોગસૂત્રોનું તથા ઉપનિષદોનું જ્ઞાન અંતથી મેળવી, વિજ્ઞાનનું સંશોધન કરી, વિકાસ કરી રહ્યા છે, ત્યારે હાલમાં હિંદમાં નામધારી સુધારકો સ્વરાજ્ય, સુધારા, હક્ક, પ્રગતિ તથા શુદ્ધિ, સંગઠનના નામે ઉલ્કાપાત મચાવી અસ્પૃશ્યતા નિવારણ અત્યજ મંદિર પ્રવેશ, છૂટાક્રોડા, વર્ણુનંતર લગ્ન, બંગી ચમારોને પ્રજાવર્મત્રની દીક્ષા, જાતપાત તોડક પ્રવૃત્તિ, વિવ્રવા વિવાહ, નરાં

શાસ્ત્ર રચવાની તથા શાસ્ત્રો અને મૂર્તિઓને આગ લગાડવાની અધમાધમ બયાનક પ્રવૃત્તિ લઇ બેઠા છે.

અહીં સ્વાભાવિક રીતેજ લોકોને જાણવાની જગ્યાસા થશે કે આપણે સનાતનધર્મ, આર્ય સંસ્કૃતિ, હિંદુ સભ્યતા, વર્ણશ્રમ ધર્મ, વેદશાસ્ત્ર, પુરાણો તથા હિંદુ જાતિના આદર્શો સર્વોત્કૃષ્ટ છે, અણુલિકા તથા રીતિનીતિ માન્યતા શ્રેયસ અને શ્રેયસ અર્પનારી છે, અને તેનાજ પ્રતાપથી જો હિંદુઓ પૃથ્વીપર સ્વર્ગીય સુખ ભોગવતા હતા તો અત્યારે અંતિમ સીમાની અધોગતિ કેમ અનુભવાય છે.

હવે આપણે વિચાર કરીશું કે સનાતન ધર્મ અને હિંદુ સંસ્કૃતિ તથા વર્ણશ્રમ ધર્મ ઉપર કોણ કોણ શા શા પ્રહારો કરી રહેલ છે અને અત્યારની ભારતવર્ષની પરિસ્થિતિ શી ઉત્પન્ન થઇ છે.

આપણા નામધારક સુધારક હિંદુ સભ્યો આપણને સ્વરાજ્ય અપાવાની, કરો ઓછા કરવાની, ગેરક્ષા, ધર્મરક્ષા કરવાનાં વચનો આપી આપણા મતો ગ્રાપ્ત કરી-ધારાસભામાં, લોકલેખોડમાં, મ્યુનિ-સિપાલિટીમાં ઉચ્ચપદે બિરાજમાન થયા છે. તેઓ અત્યારે વચનોનાં ભંગ કરી ધર્મધ્વંસક બીસો પસાર કરી રહ્યા છે.

• હિંદુસ્તાનની સુધારક-દુઃખ ભંજકના દેખાવવાળી નામાંકિત સંસ્થાઓ જુદાં જુદાં બહાનાં ઠાઠી હિંદુ પાસેથી લાખો અને કરોડોનાં ફંડો ઉઘરાવી તેજ ફંડ વડે તેઓ વધારે ઉન્નત તથા બળવત્તર બની સનાતન ધર્મ અને સનાતની હિંદુઓનોજ નાશ કરવા પ્રયત્ન કરે છે.

હિંદુઓના દ્રવ્યની સહાયથી જાહેરખબરથી કે ગ્રાહકો બની ઉત્તેજન આપવાના પરિણામે કેટલાક પેટભરાં પેપરો નબી રહ્યાં છે. તેઓ અત્યારે અહર્નિશ સ્વાર્થ સાધવા ધર્મવિધ્વંસક સંસ્થાઓનાં પ્રિય બની ધર્મવિધ્વંસક વિચારો ફેલાવી સનાતન ધર્મ તથા હિંદુ જાતિનું અપમાન કરી લોકોનાં હૃદય કલુષિત અને વિકારી બનાવી રહ્યાં છે.

કોંગ્રેસ તે શુદ્ધ રાજદારી સંસ્થા હોઈ રાજકીય લડન લડવા માટે જ સ્થાપન થયેલી છે અને તેમાં હિંદુસ્તાનની વસ્તી દરેક જાતિ અને ધર્મની પ્રજા સામેલ છે. આથી કરી તે સંસ્થાને કોઈ એક જાતિધર્મના પ્રશ્નો ચર્ચવાનો જરાપણ અધિકાર નથી, છતાં હમણાં તે પોતાનું ખ્યેય તદ્દન ચૂકી હિંદુ ધર્મધ્વંસક કાયદા બનાવરાવી હિંદુ જાતિ ધર્મની જડ ઉખેડવા પ્રયત્ન પ્રચાર કરી રહી છે.

હિંદુઓના હિંદુત્વના તથા ધર્મના રક્ષણાર્થે શારીરિક બળ પ્રાપ્ત કરવા તથા પરસ્પર સંગઠિત કરવાના સિદ્ધાંત ઉપર સ્થપાયેલ હિંદુ મહાસભા તે અસારે પોતાના સિદ્ધાંતોને શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ પ્રવૃત્તિમાં જોડી ધર્મઉચ્છેદક કાર્ય કરી માંડોમાંડે વિગડન કરી રહી છે.

આર્ય સમાજીઓ, બ્રહ્મ સમાજીઓ, તથા પ્રાર્થના સમાજીઓ અત્યારની અનુકૂળતાનો લાભ લઈ વર્ણોન્તર લગ્ન, પ્રીતિમોજન, અસ્પૃશ્યતા નિવારણની ચળવળ ખૂબ જોરશોરથી ચલાવી હિંદુત્વને વિદારી રહ્યા છે.

હિંદુ નરેશોને હિંદુઓ લોકપાળાનો અંશ માની, રાજ તરીકે સન્માને છે, પણ તેઓ પોતાને પ્રગતિમાન લેખાવવા આંધળું અનુકરણ કરી, હિંદુધર્મ વિધ્વંસક કાયદાઓ પસાર કરવામાં પોતાની રાજ્યસત્તાનો ઉપયોગ કરી રહેલ છે.

ખ્રિસ્તી પાદરીઓ કરોડો રૂપિયાનાં ફંડો લાવી, હિંદમાં હામ હામ મુક્તિદોજનાં યાત્રાં નાખી; ટ્રેકટપત્ર પત્રિકાઓવી, સ્કુલો, હાઈ-સ્કુલો તથા કોલેજોના શિક્ષણથી, આર્થિક મદદથી તથા દવાખાનાઓમાં હોશિયાર ડોક્ટરો રોઝી, મદત સારવારથી લલચાવી, હિંદુઓને વટલાવી ખ્રિસ્તી બનાવી રહ્યા છે.

હાલમાં યુનિવર્સિટીની સેનેટમાં કેટલાક સુધારક સેનેટરોએ ધર્મવિરોધી લખાણોની તથા ધર્મવિરોધી વ્યક્તિઓના જીવન ચરિત્રાવાળી ટેકસ્ટબુકો દાખલ કરાવી જાતિ ધર્મની હલ્લાજ કરવા માંડી છે.

કાશીમાં ઋષિમુનિઓના પ્રાચીન આશ્રમોની પદ્ધતિએ સનાતન ધર્મનું શિક્ષણ તથા સાથમાં વ્યવહારોપયોગી જ્ઞાન આપવામાં આવશે એવી પ્રતિજ્ઞાઓ કરી સનાતનીઓના દ્રવ્યથી સ્થપાયેલી હિંદુ યુનિવર્સિટીને અત્યારે તેના કાર્યવાહકોએ પ્રતિજ્ઞાઓનો ભંગ કરી લાક્ષાગ્રહ બનાવી અસ્પૃશ્યતા નિવારણ, અંત્યજ મંદિર પ્રવેશ, ચમાર ભંગીને પ્રણવમંત્રની દીક્ષા અને નવાં શાસ્ત્ર રચવાની હિમાયત આરંભી સનાતન ધર્મને અમિદાહ દેવા માંડેલો છે.

આજલગી સરકાર ધાર્મિક વિષયમાં તટસ્થતા જાળવવાની વલણ રાખતી, તેમણે પણ હમણાં સ્કૂલોમાં, નોકરીમાં અંત્યજ કોમને દાખલ કરવા બારપૂર્વક સરકયુલરો કાઢી ચાલુ સંરક્ષક પ્રથાઓને વિદારવા જાહેર કયું છે.

સને ૧૯૩૫ ના નવા રાજ્ય બંધારણમાં રાણી વિક્ટોરીયાની ૧૮૫૮ ની જાહેર પ્રતિજ્ઞાનો લોપ કરી, મુસલમાનોની માગણીઓ સ્વીકારી હિંદુઓના ભોગે સર્વત્ર બહુમતિ આપનારા કોમી ચૂકાદો આપેલો છે. તદુપરાંત પુના પેક્ટને સરકારે વજ્રલેપ બનાવી હિંદુજાતિ ધર્મની અત્યંત વિષમ સ્થિતિ કરી મૂકેલી છે.

દેશમાં હમણાં કેટલેક સ્થળે યુવકસંઘો સ્થપાયા છે કે જેના ધ્યેયો માખાપનું કે શાસ્ત્રોનું ન માનવું પણ પોતાનું અંતઃકરણ કહે તેજ કરવું તેવા છે. મા, બાપ, શાસ્ત્રો, ગુરુ, જ્ઞાતિ કે વર્ણ મર્યાદાને જે ન માને તે સંઘ કે વ્યક્તિ હિન્દુ નહિ પણ વસ્તુતઃ યવન સંઘ કે યવન જ કહેવાય, એવા જ્ઞાન બાન અનુભવ વિનાનાં યુવક સંઘો અત્યારે સમાજ, વર્ણ, માતાપિતા તથા ધર્મ સામે ક્રાંતિ-ખંડ પોકારી અનર્થકારક હિથલપાથલ મચાવી રહ્યા છે.

અધિકાંશે હિંદુસ્તાનની સુશિલ સ્ત્રીઓ તો પતિ સેવા તથા સ્ત્રી ધર્મ પાળવામાં આદરવાળી છે, પણ કેટલીક પાશ્ચાત્ય વાતાવરણની ભોજ બનેલી યુવતીઓ પોતાની ટોળીઓને કોન્ફરન્સનું રૂપ

આપી; અખિલ ભારતની સ્ત્રીઓની પ્રતિનિધિ હોવાનો ખોટો આડંબર કરી, છૂટા છેડા, શારડા એકટ, વર્ણાન્તર લગ્ન તથા સ્ત્રીઓના સમાન હક્કની હિમાયત કરે છે, અને તેને સરકાર તથા છાપાવાળાઓ મહત્તા આપે છે.

થીયોસોફિકલ સોસાયટી કે જે શરૂ શરૂમાં હિંદુ ધર્મની મહત્તા ગાંધ સર્વ ધર્મને માન આપવાની વાતો કરી સ્થપાયેલી, તે અત્યારે ખુલ્લી રીતે હિંદુ જાતિ ધર્મની મર્યાદાનો ઉચ્છેદ થાય એવું કાર્ય કરી રહી છે.

હિંદુસ્થાનમાં કુલ ૩૦ લાખ ઢેડ, બંગી, ચમારાદિ અસ્પૃશ્ય-અત્યંતની સંખ્યા છે; તેને સાત કરોડની સંખ્યા જતાવી, તેઓના ઉદ્ધારાર્થે હરિજનસેવાસંઘ સ્થાપવાની યોજના કરી, કરોડો રૂપિયાનાં ફંડો ઉધરાવી, તેનો ઉપયોગ ધર્મનાશ માટેજ કરવામાં આવે છે.

હિંદુસ્થાનમાં સાત લાખ ગામડાંઓ કે જે હજી સુધી વિનાશક પ્રતારણાથી મુક્ત છે, તેઓના ગ્રામ્ય ઉદ્ધારને નામે રહ્યા સહ્યાદેશી ધંધા, ખેતીવાડી વેપાર સદાચાર ઐક્ય કે ધર્મ હશે તેનો પણ બ્રષ્ટો નાશ કરશે.

ભારતના કેટલાક સુધારકમંત્રે સમાજવાદની પ્રવૃત્તિનો પ્રચાર કરી રહ્યા છે; અને તેઓના મુખ્ય સૂત્રો-ઇશ્વર વહેમ છે, ધર્મ ધર્તીંગ છે. ધર્મ શાસ્ત્રો ઉદર નિર્વોહનાં સાધનો છે. ધર્મ ગુરૂઓ વેપારીઓ છે, ધર્મ સ્થાનો ખીન ઉપયોગી સ્થળો છે, માટે તે સર્વને માનવા જોઈએ નહિ; રાજ, શાહીવાદ, મૂડીવાદ, જમીનદાર, ઉચ્ચનીચનો ભેદ તથા પોતાની પારકી સ્ત્રીની અભેદની માન્યતા અને લગ્ન પ્રથાનો ઉચ્છેદ-વગેરે છે.

ઉપરોક્ત, પરિસ્થિતિમાં હિંદુ જાતિએ પોતાના ઉદ્ધાર અને સંગઠન માટે કંઈ ઉપાયો યોજવા જોઈએ તો હવે શું કરવું તે વિચારીએ:—

વ્યાસ, વસિષ્ઠ, વાલ્મીકિ, બૃહુ, બરદાજ વગેરેના જાણ્યાશ્રમેમાં જેમ દ્વિજ જાળકો અરબલિત અઘ્નચર્યા પાળી વેદાધ્યન કરતા તેમ વેદવિદ્યા સાથે સંસાર વ્યવહાર ઉપયોગી સર્વ આવશ્યક જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા અર્થે સનાતન ધર્મ વિશ્વવિદ્યાક્ષય સ્થાપવાની યોજના કરવી, તે સ્થાન એકાંતમાં પૂર્ણ વિસ્તારમાં રાખવું ત્યાં વેદ, ધર્મશાસ્ત્ર ગીર્વાણ બાધાનું જ્ઞાન, ષટ્કર્મ જ્ઞાન, વ્યાયામ વર્ણાનુસાર ધંધો, વનરપતિ શાસ્ત્ર, ભૂમર્મવિદ્યા, ખજોળ વિદ્યા, રાજનીતિ તથા અર્થ શાસ્ત્ર વગેરે વિદ્યા પ્રયોગ સાથે શિખવવા પ્રારંભ કરવો. તેમાં જેઓ કદર સનાતની સદાચારી, ચારિત્ર્યવાન, નિઃસ્વાર્થી, વયોવૃદ્ધ, અનુભવી, અહુશ્રુત વિદ્વાન, વિદ્યાર્થીઓને બજાવવામાં ખંતીલા, હિંદુ તરીકેનાં-સનાતની તરીકેનાં ચિન્હો રાખી ધર્મને અનુરૂપ સદો પોષાક ધારણ કરનાર તથા પ્રતિદિન ષટ્કર્મ કરનાર બ્રાહ્મણોને નિયુક્ત કરવા. કારણ કે સંચાલન પરજ સંસ્થાની સફળતા નિષ્ફળતાનો આધાર છે.

વિદ્યાલયની વ્યવસ્થા સારૂ કદર સનાતની આચાર્યો, વિદ્વાનો, શ્રીમાનો તથા કાર્યકર્તાની એક વ્યવસ્થાપક કમીટી નીમવી. વિશ્વ વિદ્યાલયમાં મુખ્ય ભાષા સંસ્કૃત રહેવી જેઠાં અને સાથે ગુજરાતી, હિંદી, મરાઠી, બંગાલી, અંગ્રેજી, વગેરે ભાષાઓનું આવશ્યકજ્ઞાન આપવું. વિદ્યાર્થીઓના હૃદયમાં આદર્શ દાખલ કરવા; વિદ્યાલયમાં દેવતા, જાણિયો, સ્વધર્મ રક્ષક વીરો, સ્વધર્મ દેશપાળક રાજાઓ, સ્વકર્તવ્ય રક્ષક વૈશ્યો, તીર્થસ્થાનો, મંદિરો વગેરેના તૈલ ચિત્રો મુકવાં, તથા ધાર્મિક જ્યંતીઓ, તહેવારો વગેરે મનાવી તે દિવસે સભાઓ બરી તેનું રહસ્ય સમજાવવું.

પ્રત્યેક લોકલઓર્ડમાં શહેરની મ્યુનિસિપાલિટીમાં તથા પ્રાંતિક અને દેશની નાની મોટી ધારાસભાઓમાં આપણા કદર સનાતની સભ્યો મોકલવા કે જેથી ત્યાં ધર્મનાશ તથા દેશદ્રોહનાં કાર્યો અટકે.

ન્યાં સુધી ધર્માગ્રહી ગૃહસ્થો આ સ્થાનોમાં જતા હતા; ત્યાં સુધી ધર્મ અને દેશ વિરૂદ્ધતાં કાર્યો થતાં અટકતાં હતાં પણ ન્યારથી કાયરતા સેવી સ્વાર્થ પરાયણતામાંજ રચ્યાપચ્યા રહેવા લાગ્યા, ત્યારથી આ ભયાનક પરિસ્થિતિ ઉભી થઈ છે.

ભારતવર્ષના દરેક પ્રાંતમાં તે પ્રાંતની ભાષામાં વધારે નહિ તેા એકએક સનાતની દૈનિક, અઠવાડીક, માસિક પત્ર કાઢવાનો પ્રયત્ન થવો જોઈએ; કે જેથી તે પ્રાંતના લોકોના ઘેર ઘેર આપણો અવાજ પહોંચી શકે, પાખંડીઓના પાખંડવાદનું ખંડન થઈ શકે, સનાતન ધર્મ અને હિંદુ સંસ્કૃતિની ઉજ્જવળ મર્યાદા તથા સિદ્ધાંતોનું સ્પષ્ટ નિત્ય લોકોના હૃદયમાં રેડી તેની મહત્તા ઠસાવી શકાય; તેમજ પોતાના લક્ષો અને અધિકારોના રક્ષણાર્થે, હિંદુઓને જાગૃત અને સંઘટિત કરી શકાય.

સનાતન ધર્મ અને વર્ણાશ્રમનું વિશુદ્ધ સ્વરૂપ સમજાવવા માટે પ્રખર સનાતની ઉપદેશકો રોકવા જોઈએ, અને તેઓ પ્રત્યેક પ્રાંતમાં ગામો ગામમાં ધુમીને સનાતન ધર્મ સભાઓ, સંસ્કૃત પાઠશાળાઓ, ધર્મવીર દળો, સનાતની ધર્મ પુસ્તકાલયોની સ્થાપનાઓ કરાવે; તેમજ ધર્મદ્રોહીઓએ ફેલાવેલ કુતર્કો, શંકાઓ તથા કુવિચારોને શંકા સમાધાનથી, શાસ્ત્રાર્થથી, વ્યાખ્યાનથી નિવારી શકે, અને સનાતન ધર્મથી વિમુખ થનારાઓને સનાતન ધર્મના મોક્ષદાયી સિદ્ધાંતો સમજાવી વિધર્મી વિદેશીઓના કે નાસ્તિક વાદીઓના ભોગ થતા અટકાવી શકાય.

પ્રત્યેક ગામમાં સનાતન ધર્મસભા સ્થાપવી જોઈએ, અને તે સભામાં પપ્પવાડીએ કે અઠવાડીએ ધાર્મિક પરિસ્થિતિ વિષે વ્યાખ્યાનો થાય અને તેમાં સનાતન ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવે. ન્યારે ન્યારે ધારાસભા, દેશી રાજ્યો કે મ્યુનિસિપાલિટીઓમાં ધર્મ વિરોધી ખીલો દાખલ થાય, ત્યારે તેની સામે પ્રતિરોધ કરવાનો ઠરાવ, તાર કે મેમેરીયલ મોકલવું. એથી ધર્મરક્ષાનું અત્યુપયોગી કાર્ય થશે.

હિંદુઓએ પોતાના ઉદ્ધાર માટે ગામેગામ સંસ્કૃત પાઠશાળાઓ ખોલવી નેમ્યે. કારણ કે સંસ્કૃત ભાષા એ ગીર્વાણ કિંવા દેવ ભાષા છે, અને તે ભાષા ધર્મસ્કૃત હોઈ તેમાં કોઈ પ્રકારના હસ્તદીર્ઘને પણ ફેરફાર થઈ શકતો નથી, તે સર્વ ભાષાઓની માતૃભાષા-ઉત્પત્તિસ્થાન હોવાથી આપણા સર્વ ધાર્મિક ગ્રંથો તથા સંસ્કૃતિઓનું મૂળ સ્થાને છે. આ ભાષાની આવી સર્વાંગ સંપૂર્ણતા તથા ઉત્કૃષ્ટતાના કારણેજ તેનું નામ સંસ્કૃત પડેલું છે. હિંદુઓ જે એક વખત વીર, સાહસિક અને હિંમતવાન હતા, તે અત્યારે બાયલા અને નાહિંમત બની, મુઝદા સમાન જીવી રહ્યા છે, માટે હવે હિંદુઓએ સાવધ થઈ માતાઓ તથા જહોનોની આબરૂ, માલમીલકત અને મંદિરોની મૂર્તિઓના રક્ષણાર્થે ગામેગામ ધર્મવીર દળની સ્થાપના કરવી અને દળમાં સ્પૃશ્ય વર્ગના હિંદુઓને જોડવા અને તેઓને લાકડી-કુસ્તી વગેરેથી માહિતમાર બનાવવા, કે જેથી નીતિભ્રષ્ટ ગુંડાઓની અનીતિ સામે ખખર પડતાંજ એકત્ર થઈ, જાતિ ધર્મની રક્ષા કરી શકે.

પ્રજ્ઞના હૃદયમાં ધર્મનું તત્ત્વ રેડવાને માટે ગામેગામ દેવમંદિરમાં સનાતન ધર્મ સભા કે સંસ્કૃત પાઠશાળાના સ્થાનમાં માત્ર સનાતન ધર્મના ગ્રંથોનું તથા કદર સનાતની પત્રોનુંજ પુસ્તકાલય સ્થાપવાની આવશ્યકતા છે. પુસ્તકો કે જે વાંચવાથી વાંચનાર લોકોનો વિનિપાત થાય, ધર્મ જાતિની મર્યાદા ઉપર ઘૂણા ઉપજે એવા ભાવવાળાં ધર્મદ્રોહી નાસ્તિકોનાં લખેલાં પુસ્તકોનો સંગ્રહ કરવો નહિ.

હિંદુઓના ચાર વર્ણ છે અને તે વર્ણને સુદૃઢ રાખવા માટે આપણા વડીલોએ બહુજ દીર્ઘદષ્ટિ વાપરી પ્રત્યેક વર્ણમાંથી જ્ઞાતિઓના વિભાગો કરી તેનાં બંધારણો બાંધેલાં છે. અંગ્રેજી રાજ્ય જેમ હિંદમાં પ્રાન્ત અને તાલુકા પાડી પોતાનો વહિવટ કરે છે તથા બચસ્થા જાળવે છે, જૂદી જૂદી વ્યાપારી સંસ્થાઓ જેમ પોત પોતાની એસોસીએશનનો, મંડળો, સોસાયટીઓ કે કલબો સ્થાપી પોતાનું હિત રક્ષણ કરે છે; તેમ હિંદુઓ પોતાની જ્ઞાતિઓ દ્વારા

પોતાનું તથા પોતાની જાતિ ધર્મનું હિત સંભાળે છે. જ્ઞાતિઓનાં બંધારણોને લઈનેજ સ્વચ્છંદીઓ અબક્ષ્ય ભક્ષણ, અપેયપાન, વિધવા વિવાહ, વર્ણાન્તર લગ્ન કે એવાજ ખીજા અનાયાર કરવાની છૂટ લઈ શકતા નથી, અને કદાચ કોઈ માથાફરેલ થાય છે તો જ્ઞાતિ તુરતજ તેનો બહિષ્કાર કરી, મતિ ઠેકાણે લાવે છે. જ્ઞાતિઓના બંધારણ અત્યંત મજબૂત હોવા છતાં, હમણાં જ્ઞાતિઓના આગેવાનોની શિથિલતા, જ્ઞાતિજનોની લથડતી ચિંતાજનક સ્થિતિ, સરકાર દરબારની ડખલખીરી, દેશનેતાઓની ઉશ્કેરણી, યુવકોનું ઉદ્ધતપણું અને સ્વાર્થી મૂઢોના કન્યા તથા વરવિક્રય વગેરે કારણે જ્ઞાતિઓ જડ જેવી ચેતનહીન તથા કર્તવ્યશૂન્ય બની બેઠી છે. જો જ્ઞાતિઓનું અસ્તિત્વ નહિ રહે, તો વર્ણાશ્રમ, હિંદુજાતિ, સનાતન ધર્મ તથા હિંદુ સંસ્કૃતિ પણ નહિ રહે. કારણ કે વર્ણાશ્રમધર્મ અને વૈદિક મર્યાદાનું અભેદ કિલ્લા તરીકે રક્ષણ કરનાર, આ આપણી જ્ઞાતિઓ જ છે; માટે હતાથ ન થતાં જ્ઞાતિઓની પ્રાચીન મર્યાદાનું હિંમતથી દઢતાપૂર્વક જ્ઞાતિજનોએ રક્ષણ કરવું જોઈએ.

હિંદુઓના માથે બળાત્કારે લદાયેલા કોમી ચુકાદા તથા પુના પેક્ટને હિંદુઓએ કોઈ પણ અવસ્થામાં સ્વીકારવા તૈયાર થવુંજ નહિ. પણ પોતાનામાં ઇશ્વરે જેટલી શક્તિ મૂકેલી હોય તેટલીનો ઉપયોગ કરી, તેને રદ કરાવી તેની જગ્યાએ પોતાને માફક આવે એવી ન્યાયી વ્યવસ્થા કરાવવી જોઈએ. કોમી ચુકાદો જો કાયમ રહેશે તો હિંદુઓ પર મુસલમાનોનો ત્રાસ પ્રવર્તશે, અને પુના પેક્ટ કાયમ રહેશે તો સર્વત્ર ઢેડ ભંગીઓ આગેવાન બની, સનાતન ધર્મ અને હિંદુ સંસ્કૃતિ ઉપર કુહાડા મારી છેદશે; માટે તે બન્નેને રદ કરાવ્યે જરૂરવાનું છે.

દાન, ભોજ અને નાશ એ ત્રણ ધનની ગતિ છે, એવી માન્યતાથી હજારો ધર્મનિષ્ઠ હિંદુઓએ લાખો રૂપિયાની સખાવતો કરી છે અને કરે છે. સનાતનીયોની મૂખ્ય ફરજ છે કે તેઓએ ધર્મ વિરૂદ્ધ પ્રવૃત્તિમાં તો કદિ એક પૈસાની પણ મદદ આપવી જ

નહિ; પણ નિશ્ચય સાથે પ્રતિગ્ધ લેવાની પણ આવશ્યકતા છે કે, સત્કાર્ય-પુણ્યકાર્યમાં જે કાંઈ દ્રવ્ય ખર્ચવું તે કાં તો પોતાના હાથે અથવા દ્વંદ્વ સનાતની પ્રતિષ્ઠિત ગૃહસ્થોને ખર્ચવાનું સુપ્રત કરવું. પોતે જે દ્રશ્ય કરવું તેમાં કડકમાં કડક શરતો કરવી. તે શરતોનું ખરાબર પરિપાલન કરે એવા ધર્માત્મા નિઃસ્વાર્થી દ્રશ્ટીઓ નીમવા અને પોતાનું દ્રવ્ય સ્થાવર મિલકતોમાં રોકવું અને એવો નિયમ કરાવવો કે તે મિલકત કદિ કાંઈ દ્રશ્ટીથી વેચી શકાય નહિ.

આજકાલ ભારતવર્ષમાં નોકરી ધંધા પુરતીજ ભાવનાઓ રાખી વિદ્યા ભણવામાં આવે છે; કે જેના પરિણામે વેદવિદ્યા તરફ દુર્લક્ષ સેવાય છે. અને તે લોપાતી જાય છે. વેદવિદ્યા ને આપણું સર્વસ્વ છે. તેના પુનરુદ્ધારમાં જ આપણો ઉદ્ધાર છે. માટે સનાતન ધર્મના અભિલાષી ગૃહસ્થોએ વૈદિકોને યથાશક્તિ સહાયતા પડોંચાડી, વેદ વિદ્યાનો પ્રચાર કરવો જોઈએ.

સનાતન ધર્મના ઉદ્ધારના વિધિવિધ ઉપાયો કાર્યમાં મૂકવાને માટે તથા જનતાને પોતાના સ્વરૂપ અને કર્તવ્યનું જ્ઞાન કરાવવા સાથે, સનાતની આગેવાનોનું ડેપ્યુટેશન તૈયાર કરી દેશમાં સર્વત્ર વધારે નહિ તો દર વર્ષે બે માસ ધુમાવવું ઘટે છે.

હિંદુસ્તાનમાં છપ્પ લાખ સાધુ, બાવા, અતીત, સંન્યાસી, ત્યાગી, વેરાગી, મહંત, મહાવીર, ઉદાસીન વગેરે મહાત્માઓ છે, અને હિંદુઓ ઠેવળ ધર્મ ભાવનાથી જ તેઓનો સર્વ રીતે સત્કાર કરે છે. આ સર્વ મહાત્માઓએ આ ધર્મ ભ્રષ્ટ દીન-હીન દશા સત્વર સમજી લઈ, જેના માટે પોતે બેખ લીધો છે તે ધર્મને સુરક્ષિત રાખવા માટે સ્વાત્માર્પણ કરવું જોઈએ. પ્રારબ્ધવશાત્ ધર્મરક્ષાર્થે લડતાં મૃત્યુ પ્રાપ્ત થાય તો તેઓની પાછળ કોઈ દુઃખી થનાર નથી. પૂર્વકાળમાં જ્યારે જ્યારે ધર્મ ઉપર આપત્તિ આવેલી, ત્યારે સાધુ, બાવા, સંન્યાસીઓએ પોતાના દંડ, ચીપીયા તથા ત્રિશૂળથી ધર્મ સંહારકોને ખાજેલા. માટે ધર્મ રક્ષામાં જ પોતાની રક્ષા અને પરમ ગતિ છે.

ધર્મનાશમાં પોતાનો તથા હિંદુઓનો નાશ થતો જોઈ, જાણી સાધુ સંન્યાસીઓ તુરંતજ ધર્મ રક્ષણાર્થે મેદાને પડે એ અત્યંત આવશ્યક છે.

વેદોક્તમંત્રનું અમાધ સામર્થ્ય છે. તેનું જો વિધિપૂર્વક અનુષ્ઠાન કરવા કે કરાવવામાં આવે તો તે ધારેલું ફળ નિપજાવી શકે છે, કારણ કે મંત્ર આધીન દેવતા છે. આવા ધર્મસંકટના સમયે દૈવી ઉપાય પણ યોજવાની જરૂર છે. આથી કરી તપ, યોગ, બક્તિમાં નિષ્ઠાવાળો પુરુષ જો તે સંયમ નિયમ રાખી, એકાંત સ્થળમાં અનુષ્ઠાન કરવા ચાહે અને તેનું ફળ સનાતન ધર્મ તથા હિંદુ સંસ્કૃતિની રક્ષા અને ધર્મધ્વંસીઓનો ક્ષય થાય એ રીતે અર્પવા પ્રતિજ્ઞા લેતો હોય; તો તેને સર્વ સાધનોથી સમવડતા પુરી પાડવા જરાય સંકોચ કરવો નહિ.

હાલ ધર્મ અને ધર્મજો ઉપર અત્યાચાર ગુજરનાર ધર્મ વિરોધીઓ, બળહીન તેમજ દંડ દ્રાણા માંગી ખાનાર ભિક્ષુક છે. તેઓને જો હિંદુઓ દ્રવ્યની તથા મતની સહાયતા ન આપે, તો તે બીજેજ દહાડે ચેતનહીન બની જાય. માટે સર્વ સનાતન ધર્મ હિતચિંતકોએ વિચાર કરી દ્રવ્ય અને મતનો સદુપયોગ કરવો જોઈએ. તદુપરાંત આવા ધર્મના આપત્તિગ્રાણમાં સર્વ હિંદુઓએ શુદ્ધ થઈ સવારસાંજ અનન્યભાવે એકાગ્ર વૃત્તિથી પરબ્રહ્મ પરમાત્માના ચરણમાં ધર્મ અને ધર્મોઓની રક્ષા કરવા પધારવા પ્રાર્થના કરવી જોઈએ.

ભારતવર્ષના સર્વ હિંદુ સંપ્રદાય પ્રવર્તકોએ વેદાગ્રા, વર્ણશ્રમ ધર્મ, જ્ઞાન, બક્તિ તથા સદાચારના પ્રચાર વડે સનાતન ધર્મનું રક્ષણ કરી હિંદુઓ ઉપર મહદ ઉપકાર કરેલો છે. આધુનિક સંપ્રદાયિક અનુયાયીઓ પોતાના સંપ્રદાય પ્રવર્તક મહાનુભાવોના સિદ્ધાંતો પૂર્ણ ન સમજવાથી એકબીજાને ખોટો ઠરાવવા તથા નષ્ટપ્રાય કરવા પ્રયત્ન કરે છે; પણ તેમણે સમજવું જોઈએ કે સર્વ આચાર્યોએ જ્ઞાન-બક્તિ કે કર્મનો ઉપદેશ આપી ભગવાનને જ ભજવું જોઈએ, તેવો ઉપદેશ આપેલો છે. આથી કરી દરેક સંપ્રદાયવાળાએ સત્વર પોતાની ખામી દૂર કરી બધાની એકવાક્યતા કરી સનાતન ધર્મ વેદોક્ત

મર્યાદા અને વર્ણાશ્રમની રક્ષા કરવા દત્તચિત્ત થવું જોઈએ.

યમ યાગનો મહિમા અમાધ છે.

અન્નાન્નમન્તે ભૂતાનિ પરજન્યાદન્નસંભવઃ । યજ્ઞાન્નવતિ
પરજન્યો યજ્ઞઃ કર્મસમુદ્ભવઃ ॥ સંપૂર્ણ પ્રાણી અન્યથી ઉત્પન્ન
થાય છે અને અન્યની ઉત્પત્તિ વૃષ્ટિથી થાય છે અને વૃષ્ટિ યજ્ઞથી થાય
છે અને તે યજ્ઞ કર્મથી ઉત્પન્ન થવાવાળા છે, માટે ધર્મિષ્ઠિહિંદુઓએ
સાધનના પ્રમાણમાં હોમાત્મક તથા જપાત્મક યજ્ઞો કરી, એક તરફથી
અમાધ પુણ્ય સંપાદન કરવું ઘટે અને બીજી તરફથી તે તે યજ્ઞોમાં
જે જે જ્ઞાત્યોનું આચાર્ય તથા સખ્ય તરીકે વર્ણ થાય તેઓ પાસે
પ્રતિજ્ઞા લેવરાવવી જોઈએ; કે એ જૂદો જાતિ ન્યાં ન્યાં નિવાસ કરે કે
વિચરે, ત્યાં ત્યાં સનાતન ધર્મનો ઉપદેશ સદૈવ કરતા રહે; અને લોકોને
અધર્મ માર્ગથી બચાવતા રહે.

એક વખત પૃથ્વીપર સર્વત્ર સનાતનધર્મની આજીવ પ્રવર્તતી
હતી. સનાતન ધર્મ નિમિત્તે યદિ એક ભોગ આપવાની જરૂર પડતી
તો ત્યાં હજારો દેતા. દેશમાં જેટલાં મંદિરો, મઠો, ચોરાઓ, પાઠ-
શાળાઓ, તીર્થો, અન્નક્ષેત્રો, અખાડાઓ તથા સદાવ્રતો હતાં તેટલા
તેના જીવતા જગતા અંગરક્ષક યોદ્ધાઓ હતા. આજે એ બધા
લોકો, સ્થાનો જીવંત છે પરંતુ સનાતન ધર્મને કોઈ ઉપયોગી થતાં જ
નથી. અત્યારે સનાતન ધર્મ ઉપર જ્યારે નાસ્તિક, સુધારકો તથા
વિદેશી વિધર્મીઓ બેસીતમ પ્રહારો, અત્યાચારો ચાલે છે, ત્યારે
લોકો તથા એ સ્થાનો વગેરે સહાય કે બચાવ કરવામાં ઉપયોગી
થતાં નથી. એથી તેઓનું જીવવું શું ઉપયોગનું છે? મારે ધર્મને
જીવન અર્પી અકર્નિશ સનાતન ધર્મની સેવા કરે, એવા સનાતની-
ઓના સેવક મંડળની ખાસ જરૂર છે, જે રીતે સ્વામિનારાયણ
મતના પાળા, સાધુ બ્રહ્મચારીઓ, ગોખલેની સર્વન્ટ ઓફ ઈન્ડિયા
સોસાયટીના સભ્યો, રામકૃષ્ણ મીશનના સાધુઓ અને ચૈતન્ય મહા-
પ્રભુના ગોડીયા મઠના સાધુઓ પોતપોતાની પદ્ધતિએ કાર્ય કરે છે,

તે રીતે આપણે સનાતનીઓએ સનાતન ધર્મ, હિંદુ સંસ્કૃતિ તથા વર્ણાશ્રમ ધર્મની સેવાનું વેદશાસ્ત્ર, પુરાણોની આગ્રાનુસાર કાર્ય કરવા “સનાતન ધર્મ સેવક મંડળ”ની સ્થાપના કરવી જોઈએ.

પ્રત્યેક શહેરની સનાતન સમાજના કેન્દ્રરૂપ દેશભરના સનાતનીઓની એક કેન્દ્રસ્થ સનાતન ધર્મ મહાસભા સ્થાપન કરવી અને તે સંસ્થાનો કાર્યભારનો બોજો કટ્ટર સનાતની, સદ્ગાયારી, ચારિત્રવાન પ્રૌઢવયના ઠરેલ વિદ્વાન, સનાતનીઓને સોંપવો જોઈએ; અને તે સંસ્થામાં સભ્યના ગુણદોષ જાણ્યા વગર ગમે તેની ભરતી કરવી નહિ, કારણ કે મોટી સંખ્યા ગણાવવાથી કદાપિ તેનું ધ્યેય પાર પડતું નથી કે વિજય થતો નથી. આપણી સનાતની સંસ્થાઓ કટ્ટરોની હોવી જોઈએ અને સિદ્ધાંત સ્મરણાર્થે પ્રાણાર્પણ કરવા તત્પર હોય તેવા કસોટીએ ચઢેલાઓની જ તેના પદાધિકારીઓ કાર્યવાહકો તરીકે નિમણૂક થવી જોઈએ તોજ તે સંસ્થા સ્થાપવી અથવા હોવી ઉપયોગી છે.

દરેક ગામમાં સનાતન ધર્મ સભાએ દર વર્ષે પોતાની સભાનો વાર્ષિકોત્સવ કરવો. કેન્દ્રસ્થ સનાતન ધર્મસભાએ અખિલ ભારતવર્ષીય સનાતન ધર્મનું અધિવેશન બોલાવવું. તે સાથે સનાતની સાહિત્ય પરિષદ, સનાતની પત્રકારોનું સંમેલન તથા શાસ્ત્રાર્થ સભાઓ યોજવી. સંમેલનમાં માત્ર ઠરાવો પસાર કર્યે, અસરકારક બાણણો કર્યે કે અપીલ કરી ફંડમાં નાણાં ભરાવી કૃતાર્થતા માનવાની નથી પણ તે ઠરાવોનું ગમે તે પ્રકારે બરાબર પાલન કરાવ્યે જ ખર્ચ અને પરિશ્રમની સાર્થકતા છે.

સનાતન ધર્મ, હિંદુ સંસ્કૃતિ તથા વર્ણાશ્રમના ઉચ્ચતમ સિદ્ધાંત અને રહસ્યમાં પ્રાણિમાત્રનો અબ્યુદય અને મોક્ષ છે, તે પ્રસ્તુત લેખમાં પ્રથમ દર્શાવ્યું, ત્યારબાદ ભારતવર્ષની હાલની પરિસ્થિતિ સપ્રમાણ રજૂ કરી, અને અંતમાં તેના ઉદ્ધારને માટે સનાતની હિંદુ

પ્રજાએ શું શું ઉપાયો કરવા તે દર્શાવવામાં આવ્યા તે સર્વે આપે લક્ષ્યપૂર્વક વાંચ્યા હશે.

એ યોજના અમલમાં મૂકાય તોજ સનાતન ધર્મ, હિંદુ સંસ્કૃતિ, વેદ શાસ્ત્રોક્ત વર્ણશ્રમ મર્યાદા, અને હિંદુ જાતિની હયાતી દુનિયાપર રહી શકે તેમ છે. જે તમેને તમારા કષિમુનિયોનું અને હિંદુપણું અભિમાન હોય, જે તમારી નાડીમાં પૂર્વજોનું રક્ત વહેતું હોય અને જે તમે શુદ્ધ હિંદુ સંતાન હો તો દીર્ઘસૂત્રીપણું ન કરતાં એ યોજનાને તુરંતજ આચરણમાં મૂકો.

હિંદુ રાજાઓ, ધનવાન ગૃહસ્થો તથા સાધનસંપન્ન આચાર્યોએ, યોજનાનુસાર ધર્મરક્ષાના કાર્યનો તત્કાળ આરંભ કરી શકે છે, અને સનાતન ધર્મસભા, ધર્મવીરદળ, સનાતન ધર્મના પ્રયોનું નાનકડું પુસ્તકાલય તથા સંસ્કૃત પાઠશાળાઓ સ્થાપવાનું, ધર્મદ્રોહી સુધારકોને મત કે પૈસાની મદદ ન આપવાનું, અને પોતપોતાની જાતિનાં અંધારણુ સુદઢ અનાવવાનું કાર્ય તો આમોગામના ધર્મપ્રેમી ગૃહસ્થોનું છે. માટે ધર્મનિષ્ઠ હિંદુ માત્રે કાળજી રાખી ને તે કાર્યનો તુરંત જ આરંભ કરી દેવો એવા અમારો સામ્રાજ્ય અનુરોધ છે.

હિંદુ માતાપિતાએ પોતે જાતે તથા પોતાની સંતતિ માટે જે કાર્ય કરવું પરમાવશ્યક છે; તે એ છે કે “પોતાના બાળકો પ્રત્યે બહુજ દરકાર રાખી, નાનપણથીજ પોતાના બાળકના હૃદયમાં ધર્મના સંસ્કાર નાખવા જોઈએ.” બાળકના કેમળ હૃદયમાં તમે જે સંસ્કાર નાખશો તે કાયમ રહેશે અને જેવા સંસ્કાર નાખશો તેવા તે બાળક થશે.

જગન્નિયંતા શ્રી હરિ.....

ઉપરોક્ત યોજનાઓને સર્વ પ્રકારે યશસ્વી સફળતા અર્પે, અને ધર્મપ્રેમી હિંદુઓને આ સાંગોપાંગ યોજના કાર્યમાં પરિણત કરવાનું બળ તથા શુદ્ધિ, સત્વર પ્રેરી સનાતન ધર્મ તથા હિંદુ સંસ્કૃતિના હિલારના નિમિત્ત બનાવી કૃતાર્થ કરે એવી તેઓશ્રીના ચરણમાં અભ્યર્ચના કરીને વિરમીશું. હરિ: ૐ તત્સત્ પરમાત્મને નમઃ ॥

સર્વ સામ્પ્રદાય સમન્વય—

ભારતવર્ષમાં સનાતન ધર્મ પાળનાર હિંદુઓમાં અનેક સામ્પ્રદાયો છે. સર્વ સનાતન ધર્મના સામ્પ્રદાયોના સ્થાપક આચાર્ય પુરોહિતો તથા બાળ્યકારોના જુદા જુદા સિદ્ધાન્તો હોવા છતાં, તેઓએ વેદની આજ્ઞાઓને તથા એક શુદ્ધ સમ્યક્દાનંદધનને જુદા જુદા સ્વરૂપમાં માનેલાં છે; અને ઈશ્વર એક છે, અને તે સૃષ્ટિ રચનાર અને તેના પાળક છે; તથા વેદ ઈશ્વરકૃત હોય તેમાં દર્શાવેલી વર્ણાશ્રમવ્યવસ્થા તથા પૂર્વ જન્મ સંબંધી સિદ્ધાંતો સર્વને માન્ય છે.

ભારતવર્ષમાં પ્રત્યેક આચાર્યોને પોતાનો મત વેદિક હોવાનો તથા તેઓના તત્ત્વજ્ઞાનને વેદના પ્રમાણથી જ પ્રતિપાદન કરવાનો આશય હોય છે; મોટે બધા સામ્પ્રદાયો પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષભાવથી બહુધા સર્વ એક જ ઈશ્વર માની વેદ બ્રમવાનની આજ્ઞાઓનું પાલન કરી એકત્ર થઈ પોતાનું સંમંદન સાધી શકે છે.

હમણાં સામ્પ્રદાયોમાં જે મત મતાંતર અને તેમાં પરસ્પર વિવાદ દેખાય છે, એનું પ્રધાન કારણ લોકોની સમજ ફેર છે, પણ તેઓ જે આચાર્ય સામ્પ્રદાયિક આચાર્યોના ધ્યેય ઉપર વિચાર કરે તે તેઓને આ ઝગડાનું કારણ રહે નહિ.

સર્વ સામ્પ્રદાયિક મુમુક્ષોને ઈષ્ટદેવ પ્રાપ્ત કરવા તે એકજ પરમ વસ્તુ પરમ લક્ષ્ય છે, અને તેને પ્રાપ્ત કરવા અનેક ભિન્ન ભિન્ન માર્ગ છે. દેશકાળ, પ્રકૃતિ, રૂચિ અને અધિકાર આદિ બેદોથી મતોમાં, વ્યવહારમાં તથા ઉપાસના પદ્ધતિમાં ભેદ હોય એમાં કાંઈ આશ્ચર્ય નથી, અને તે રીતે ભેદ રહે તે સ્વાભાવિક છે.

સર્વ સામ્પ્રદાયના ધ્યેયરૂપ તત્ત્વને સમજવું કે:-સર્વની અંદર એકજ પરમાત્મા છે; સર્વ જગત તેનાથી જ ઉત્પન્ન થયેલ છે, અને સર્વ તેના તરફ જ જવા યત્ન કરી રહેલ છે, અને સર્વ અનેકતામાં એકતાનો અનુભવ કરવો એજ સનાતન ધર્મનું ધ્યેય છે. જેમ જેમ મનુષ્યને વિશ્વનિયંતાની અનંદદ શક્તિનું જ્ઞાન થતું જશે તેમ તેમ તે તેની વધારેને વધારે નજીક જતો જશે અને છેવટે તેમાંજ વિલીન થઈ જશે અને એજ રીતે શાસ્ત્રીય ભાષામાં અલ્પપ્રાપ્તિ કહી શકાય.

શાન્તિ

શાન્તિ

શાન્તિ.

શ્રી જામરેશ્વરાશ્રિત કાર્યાલય તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલાં પુસ્તકો

૧. શ્રી સરદસ્ય ત્રિકાળ સંધ્યા પ્રયોગ પદ્ધતિ પૃષ્ઠ ૧૦૦ ૦-૫-
૨. (શ્રી મૂર્તિપૂજન રહસ્ય સહિત; વેદોક્ત તથા પુરાણોક્ત) ૧
પંચાચતન દેવપૂજન વિધિ પૃષ્ઠ ૧૦૦ કિંમત ૦-૫-
૩. શ્રી શિવ-શક્તિનાં સ્તોત્રો પૃષ્ઠ ૩૬ કિંમત ૦-૨-
૪. પશુ મહાસભાનું સંમેલન પૃષ્ઠ ૬૦ કિંમત ૦-૪-
૫. આધુનિક દિગ્દર્શન વિચારણા-કિપાયો પૃ ૧૬ કિંમત ૦-૧-
૬. શ્રી વર્ણાશ્રમ ધર્મ વિજય સંવાદ. ૭ શ્રી ખડ્ગ માલા ત
વંશકવચાદિ સ્તોત્રો. દુર્લભ સમયમાં પ્રસિદ્ધ થશે.

શ્રી જામરેશ્વરાશ્રિત કાર્યાલય તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલાં પુસ્તકો મળવાનાં રચયો

- અમદાવાદ—૧. શ્રી. માર્કેડરાય ચુનીલાલ રાવળ
ડે. લીકાંટા, નવતાંડી પોળ.
૨. શ્રી. મુળશંકર નરસિંહરામ, ડે. શ્રીરામજીની શેરી,
અથવા શ્રી કાશીવિશ્વનાથ ઔપમાલય-સંન્યાસાશ્રમ,
એલીસબીજી-સાગરે ૬ થી ૮.
- વીરમગામ—શ્રી. વિજયશંકર ગણાશંકર ત્રિપાઠી, ડે. કાસમપુરા ડેલામાં.
- વડોદરા—શ્રી. વિજયપ્રસાદ બહેચરલાલ દવે
ડે. બાજવાડા-નવલખાની હવેલી.
- વઢવાણ સીટી—શ્રી. નર્મદાશંકર લલ્લુભાઈ દિવેદી
ડે. ઘોળાપોળ-કરયાશેરી
- ગુરત—શ્રી. પાંદુરંગ પાર્વતીશંકર શુક્લ, ડે. ગોપીપુરા.
- સિદ્ધપુર—સ્વામિજી શ્રી અનિરુદ્ધ સ્વામિજી-ડે. નીલકંઠ મહાદેવના મઠમાં
- ભરૂચ—શ્રી. પ્રમોદરાય જોશીલાલ દવે, ડે. ધર્મોગ કલાર્ક, ડે. રેટેશન કમીટી
- મુંબઈ—શ્રી. મણિશંકર હરિશંકર જ્યોતિષી. ડે. નરપત મે-સન, ઠાકુરદા
- મહેમદાવાદ—શ્રી. ચુનીલાલ મથુરભાઈ, ડે. વડોદરાવાડ.
- પુંધરા—શ્રી. જોળાનાથ અમૃતરામ સાલ્વી-કલોલ ધર્મને.

